

**Een kwalitatief onderzoek naar de ervaring van
full citizenship, identiteit en een gevoel van 'thuis'
onder Turks- en Marokkaanse Nederlandse jongeren
uit Utrecht**

**Marthe van Vugt
4157702
Bachelor Scriptie SGPL
30 juni 2017
Begeleiding:
Ilse van Liempt**

Bron Afbeelding: google white 3D people

Voorwoord

De weg van het schrijven van deze scriptie was niet altijd gemakkelijk. In de beginfase was het moeilijk zo'n groot en beladen onderwerp goed in te kaderen. Eenmaal voltooid bleek het ontzettend lastig om jongeren te kunnen benaderen. Ik wil hiervoor onder andere Gert Beffers, Plan Einstein, Jongerencentrum ULU en Emre Cicek bedanken voor het inzetten van hun netwerk bij het vinden van jongeren die geïnterviewd wilden worden, ook de organisaties die mij niet hebben kunnen helpen maar mij wel verder hebben geholpen via deze weg bedankt. Het schrijven van deze scriptie heeft tot mooie ontmoetingen geleid. Ik heb mij zeer welkom gevoeld bij jongerencentrum ULU in de Lombokse Moskee, bij een bijeenkomst van Werken bij de Politie, bij verschillende buurthuizen in de wijk Overvecht en vooral in gesprek met de jongeren zelf.

Terugkijkend op het hele proces denk ik dat het belangrijk is juist voor leeftijdsgenoten om ons te verdiepen in elkaars levens. Het onderwerp heeft me niet losgelaten. De dingen die de jongeren vertelden passen bij het beeld dat ik had van het huidige politieke klimaat maar doen mij ook beseffen in wat voor luxe positie ik verkeer, dat ik mij nooit hoeft te verantwoorden over mijn afkomst. Ik vind het leuk dat de geïnterviewden jongeren met mij hierover in gesprek wilden gaan. Hun enthousiasme deed wonderen.

Ik wil Ilse van Liempt bedanken voor de fijne begeleiding gedurende het hele proces, het vertrouwen wanneer het kon en de corrigerende feedback en steun wanneer het nodig was.

Hoewel jongeren vaak negatieve voorbeelden konden geven op het gebied van uitsluiting wil ik benadrukken dat de toon waarop jongeren spraken veelal heel positief was. Zij keken de toekomst rooskleurig tegemoet en ik wil dit ondanks de soms negatieve uitspraken vooral niet ondergesneeuwd laten raken.

Marthe van Vugt

30 Juni, 2017

Samenvatting

Uit een rapport van het Sociaal Cultureel Planbureau, dat in februari 2017 werd uitgebracht, bleek dat 40% van de Turkse- en Marokkaanse- Nederlanders zich niet meer thuis voelt in Nederland. Dit zou een gevolg kunnen zijn van uitsluiting die zij ervaren op verschillende vlakken in de samenleving. Het doel van dit onderzoek is om de ervaringen van Turks- en Marokkaans Nederlandse jongeren uit Utrecht met in- en uitsluiting te achterhalen. Hiervoor is de volgende vraag gesteld: *“Hoe ervaren Marokkaanse- en Turkse Nederlandse jongeren uit Utrecht insluiting en uitsluiting, op welke manier komt dit tot uiting en op wat voor manier gaan zij hiermee om?”* Om deze vraag te beantwoorden zijn Marokkaans – en Turks – Nederlandse jongeren uit Utrecht geïnterviewd. Hierbij is gekeken naar identiteit, de vormen van in- en uitsluiting die jongeren tegenkomen de gevolgen die mogelijke uitsluiting met zich meebrengt. Belangrijke concepten die uit de theorie naar voren kwamen waren full-citizenship; naast de formele rechten, ook het gevoel hebben symbolisch als co-citizen te worden gezien en het haven en heaven aspect van thuis voelen waarbij met haven een concrete plek in de directe omgeving wordt gezien en heaven als een meer abstractere vorm van thuis voelen waarbij je jezelf (Duyvendak, 2009; Duyvendak & Tonkens, 2016). Deze concepten werden gebruikt om te kijken hoe jongeren uitsluiting ervaarden. Hieruit kwam naar voren dat hun eigen identiteit vaak niet gelijk is met de identiteit die zij krijgen toegeschreven. Dit komt onder andere door het feit dat religie vaak gelijk wordt gesteld aan etniciteit en zij te maken krijgen met stigmatisering en discriminatie in de politiek en in de media (Ennaji, 2016, Ersanilli, 2009, Lancee, 2012). Jongeren identificeren zich vooral met de lokale omgeving en minder met nationaal niveau. Dit komt omdat zij de lokale identiteit als meer insluitend zien (Snel, 't Hart & Van Bochove, 2016). Hieruit blijkt dat het haven aspect van thuis voelen wel wordt bereikt maar het heaven aspect van thuis voelen nog achterblijft. Veel van de jongeren bezitten niet volledige full-citizenship. Met dit onderzoek wordt getracht bij te dragen aan de wetenschappelijke theorie die zich richt op de diversiteit van het dagelijks leven van jongeren met een migratieachtergrond.

Inhoud

Voorwoord.	3
Samenvatting.	4
Inhoud	5
1. Inleiding.	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Probleemstelling	8
1.2.1 Vraagstelling	9
1.2.2 Doelstelling	
1.3 Relevantie	10
1.3.1 Wetenschappelijke relevantie	10
1.3.2 Maatschappelijke relevantie	11
1.4 Leeswijzer	11
2. Theorie	12
2.1 Definiëren van In- en Uitsluiting	12
2.1.1 Uitsluiting: een multi-dimensionaal en relatief begrip	12
2.1.2 Insluiting: het verkrijgen van full-citizenship	14
2.2 Relatie in- en uitsluiting met Sociaal Kapitaal	14
2.3 Labelen, Stigmatisering en Discriminatie als voedingsbodem voor uitsluiting	17
2.3.1 Recente omstandigheden leiden tot polarisering	
2.3.2 Etniciteit wordt gelijk gesteld aan religie	
2.3.3 Labelen, stigmatisering en discriminatie in media en politiek	18
2.4 Gevolgen van uitsluiting	19
2.4.1 Gevolgen labelen, stigmatisering en discriminatie voor identificatie	
2.4.1 Het ontstaan van subculturen als gevolg van uitsluiting	21
2.4.2 Effect op haven en heaven aspect van thuis voelen	22
4. Methoden	23
4.1 Onderzoeksmethoden	23
4.2 Onderzoekseenheden en doelgroep	24
4.2.1 Onderzoekslocatie en toegang tot doelgroep	24
4.2.2. Beschrijving onderzoeksgroep	24
4.3 Operationalisering	28
4.4 Data-analyse	29
4.5 Methodologische reflectie	30
5. Resultaten	31
5.1 Identiteit	32
5.1.1 Eigen identiteit	33
5.1.2 Groepsidentiteit	35
5.1.3 Toegeschreven identiteit	36
5.2 Leefomgeving	37
5.3 Gevolgen in en uitsluiting	39
5.3.1 Gehoord voelen hangt af van geografische schaal en van individuele versus collectieve identiteit	39
5.3.2 Veranderende kansen tussen individuele en groepsidentiteit	41
5.3.3 Kapitaal en Leefomgeving als onderdeel van de gevolgen van in-en uitsluiting	43

5.3.4 Invloed op thuis voelen	
5.4 Toekomstperspectief	45
5.5 Conclusie resultaten: ervaring van in- en uitsluiting	47
6. Conclusie	48
Literatuurlijst	51
Bijlage A: Topiclijst	55
Bijlage B: Codeboom	60
Bijlage C: Transcripten	64

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Op 14 februari 2017 kopt nu.nl met ‘Allochtonen voelen zich steeds minder welkom [in Nederland]’ (AT5, 2017). Dit naar aanleiding van een rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) dat zij uitbracht in aanloop naar de Tweede kamerverkiezingen van 15 maart 2017. Volgens dit onderzoek voelt 40% van de Marokkaanse en Turkse Nederlanders zich niet meer welkom in Nederland (SCP, 2017). Het SCP rapport van 2017 geeft daarnaast aan dat burgers de tegenstellingen tussen migrantengroepen en autochtonen het meest nijpend vinden en dat dit ook het meeste conflict oproept. Het thema integratie, en de daarmee gepaarde discussie rond migratie, is een thema dat in alle verkiezingsprogramma’s 2017-2021 van de grote partijen was opgenomen.¹ Dit ligt in lijn met de verwachting dat rond de verkiezingstijd de polarisatie tussen bevolkingsgroepen naar alle waarschijnlijkheid zou toenemen, door onder andere een versterkte mediafocus op migrantengemeenschappen (NOS, 2016). Journalistiek tv-programma Brandpunt haakte in op dit verkiezingsthema met de lancering van de documentairereeks ‘Op eigen Kracht: Samenleven in Utrecht’, waarin verschillende Utrechtse multiculturele wijken worden bezocht. In de eerste aflevering wordt hierin ingezoomd op de wijk Utrecht Overvecht (Brandpunt, 2017). Negatieve geluiden over en vanuit deze wijk heropenen ook in Utrecht het debat over integratie, sociale cohesie, polarisatie en ongelijkheid tussen autochtone en allochtone Nederlanders (Brandpunt, 2017, Kouwenhoven, 2015).

Het is interessant om te onderzoeken hoe deze ontwikkelingen vorm krijgen in de lokale realiteit van Utrecht en hoe Nederlandse jongeren met een migrantenachtergrond hier zelf over denken. Volgens een onlangs uitgebracht artikel van Vera Mulder (2017) voor de Correspondent vormen wantrouwen, woede en een gebrek aan positieve rolmodellen vruchtbare grond voor het voortbestaan van uitsluitende processen. Volgens de in dit artikel geïnterviewde MBO studenten zijn er meer verhalen nodig over mbo-studenten die inhoudelijk gaan over wat hen bezighoudt. In dit onderzoek zal op zoek worden gegaan naar deze ervaringen. Om deze maatschappelijke thema’s verder te onderzoeken zullen zij eerst worden ingekaderd in de bestaande literatuur.

¹ Zie online te verkrijgen verkiezingsprogramma’s van partijen als D66 en VVD <https://verkiezingsprogramma.d66.nl/> https://www.vvd.nl/verkiezingsprogramma_s/

1.2 Probleemstelling

1.2.1. Vraagstelling

Zoals in de aanleiding naar voren komt voelen allochtone Nederlanders zich steeds minder thuis. Dit zou een gevolg kunnen zijn van uitsluiting die zij ervaren op verschillende vlakken in de samenleving (SCP, 2017). Om de lokale realiteit hiervan weer te geven zal er onderzoek gedaan worden naar Marokkaanse en Turkse Nederlandse jongeren in Utrecht. Er zal worden gekeken wat zij belangrijk vinden, wat voor beperkingen zij ervaren en wat voor mogelijkheden. Ook zal er worden onderzocht hoe zij deze gevoelens kanaliseren.

Dit zal gedaan worden met behulp van de volgende centrale vraag en deelvragen:

“Hoe ervaren Marokkaanse- en Turkse Nederlandse jongeren uit Utrecht insluiting en uitsluiting, op welke manier komt dit tot uiting en op wat voor manier gaan zij hiermee om?”

- Hoe krijgt de identiteit van Turks- en Marokkaans Nederlandse jongeren uit Utrecht vorm?

Deze deelvraag focust zich op de identiteitsvorming van de jongeren: waarmee identificeren zij zichzelf als individu, met welke groep identificeren zij zich en welke identiteit krijgen zij van buitenaf toegeschreven. Dit is belangrijk omdat in – en uitsluiting vaak plaatsvindt op basis van een identiteit.

- Wat betekent in – en uitsluiting voor Marokkaans en Turks Nederlandse jongeren en in hoeverre ervaren ze deze in – en uitsluiting?

Deze deelvraag onderzoekt wat in- en uitsluiting inhoud voor de geïnterviewde jongeren en in hoeverre zij dit ervaren. Hierbij wordt ingegaan op de rol van sociaal kapitaal in in- en uitsluiting en stigmatisering, labelen en discriminatie. Daarnaast wordt er gekeken naar individuele in- en uitsluiting; voelen zij zichzelf gehoord, ervaren ze dat ze dezelfde kansen hebben en naar collectieve in – en uitsluiting, hebben zij het idee dat de groep waarmee zij zich identificeren gehoord word of dezelfde kansen heeft.

- Wat zijn de gevolgen van in- en uitsluiting voor Marokkaans- en Turks Nederlandse jongeren uit Utrecht?

Hierbij wordt ingegaan op de gevolgen van in- of uitsluiting, op wat voor manier gaan

jongeren hier mee om. Heeft dit consequenties voor de manier waarop ze identiteit zien, voelen jongeren zich hierdoor minder thuis en heeft dit gevolgen voor hoe zij naar de toekomst kijken? Hierbij wordt ingegaan op de vorming van subculturen.

Dit onderzoek richt zich op Turks- en Marokkaans- Nederlandse jongeren, wie door het Centraal Bureau Statistiek (CBS) de tweede generatie allochtonen genoemd. Hierbij moet ten minste één ouder in het buitenland – in dit geval Marokko of Turkije – zijn geboren. Deze generatie is zelf in Nederland geboren, volledig opgegroeid in de Nederlandse samenleving en beheerst de taal vaak goed. Het is aannemelijk dat juist deze generatie jongeren te maken krijgt met discrepanties tussen verschillende identiteiten omdat zij volledig in Nederland zijn opgegroeid maar wel vaak als onderdeel van de Marokkaanse en Turkse gemeenschap worden gezien. Bij deze generatie zouden er conflicten op kunnen treden tussen de normen en waarden die zij in de opvoeding meekrijgen en de normen en waarden van de Nederlandse samenleving. Daarnaast doen zij het vaak beter in het onderwijs en op de arbeidsmarkt en zijn ze meer gericht op de Nederlandse samenleving dan op de Turkse en Marokkaanse gemeenschap waardoor ze misschien meer aanlopen tegen stigmatisering en discriminatie (Crul & Heering, 2009). Het gebruik van het woord allochtoon is in dit onderzoek problematisch omdat het jongeren de kans ontnemt om zich met andere identiteiten te identificeren. Er zal daarom waar mogelijk gesproken worden over Turkse – of Marokkaanse –Nederlanders wanneer het over de jongeren zelf gaat. Omdat deze twee gemeenschappen het grootste deel uitmaken van de groep niet-westerse allochtonen in Utrecht en dezelfde migratie historie kennen zijn deze opgenomen in de onderzoeksvraag (Lancee, 2012; Leurs, 2015; WistUdata, 2017). Om een goed beeld te krijgen van de positie van Marokkaanse en Turkse Nederlandse jongeren in de maatschappij en een mogelijk gevoel van uitsluiting dat wordt ervaren zal er zowel gekeken worden naar uitsluiting als insluiting. Zo wordt geprobeerd een evenwichtig beeld te schetsen waarin ruimte is voor zowel positieve als negatieve voorbeelden. De specifieke onderzoeksgroep van dit onderzoek zal in het methode hoofdstuk verder worden beschreven.

1.2.2 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om een verbinding te zoeken tussen het grotere wetenschappelijke debat over ongelijkheden en in- en uitsluiting in de samenleving en de dagelijkse realiteit hiervan op lokaal niveau. Dit onderzoek wil de ervaringen van Turks- en

Marokkaans – Nederlandse jongeren uit Utrecht weergeven op het gebied van in- en uitsluiting om zo op zoek te gaan naar hun visie op thuis voelen en full-citizenship. Op deze manier wordt getracht hen een stem te geven in het Utrechtse debat en een beeld te schetsen van de lokale realiteit. Ook wordt er een beeld gegeven van de dynamiek tussen het lokale concrete niveau en het abstractere nationale niveau.

1.3 Relevantie

1.3.1 Wetenschappelijke relevantie

Door onderzoekers uit onder andere de disciplines sociale geografie, sociologie en economie is al vaker onderzoek gedaan naar ongelijkheid tussen allochtone en autochtone Nederlanders en de gevoelens van uitsluiting onder allochtone jongeren. Dit onderzoek probeert aan deze kennis bij te dragen door allereerst een overzicht van de theorie over insluiting en uitsluiting van Nederlanders met een migratieachtergrond te geven. Met dit onderzoek wordt daarnaast geprobeerd een overbrugging te maken tussen het grotere wetenschappelijke debat over dit onderwerp en de lokale realiteit van de Utrechtse wijken. Hierbij wordt aangesloten bij de theorie rond het begrip *full citizenship*; het naast het hebben van formeel *citizenship* ervaren van een symbolisch en informeel gevoel van citizenship (Duyvendak & Tonkens, 2016) en het grotere discours over ongelijke kansen en uitsluiting. Daarna wordt het verbonden met het microniveau van de ervaringen van Marokkaanse en Turkse Nederlandse jongeren in het dagelijks leven. Dit is van belang omdat in de media, maar ook in wetenschappelijk onderzoek, veelal extremen in beeld worden gebracht, er negatief over verschillende gemeenschappen als geheel wordt gesproken en er in mindere mate ruimte is voor gewone verhalen. Dit terwijl migranten het relatief goed doen in verhouding tot een paar jaar terug. Er is ontstaan hierdoor een gat tussen de feiten en de discourse over Nederlanders met een migratieachtergrond. (Crul & Heering, 2008).

Dit onderzoek wil zich aansluiten bij onderzoekers zoals Leurs (2015), (Klooster et al., 2017) en Slooter (2015) die in een nieuw soort onderzoekstak de dagelijkse realiteit van mensen met een migratieachtergrond in kaart willen brengen. Dit onderzoek draagt daaraan bij door de rijke verscheidenheid in het dagelijks leven van Turks- en Marokkaans Nederlandse jongeren in Utrecht te laten zien.

1.3.2 Maatschappelijke relevantie

De maatschappelijke relevantie van dit onderzoek is tweeledig. Allereerst wordt het onderzoek geïnitieerd door geluiden vanuit de samenleving zelf. Het sluit aan bij het huidige maatschappelijke debat over in- en uitsluiting en ongelijkheid dat mede door de verkiezingen van 15 maart 2017 opnieuw is aangewakkerd. De verkiezingen dragen bij aan de versterking van dit debat omdat integratie één van de thema's was in aanloop hiernaartoe (zie voetnoot 1). Daarnaast tracht dit onderzoek de ervaringen vanuit de lokale realiteit van Marokkaanse en Turkse jongeren in kaart te brengen en hier zo meer aandacht voor te verkrijgen. Dit is op dit moment extra relevant omdat veel jongeren met een migratieachtergrond zich niet vertegenwoordigd voelen in de politiek maar zich in het huidige klimaat wel genoodzaakt zien zich uit te spreken over verschillende incidenten (NOS, 2015; Terpstra, 2017)

1.4 Leeswijzer

In dit hoofdstuk is de aanleiding en probleemstelling van het onderzoek besproken en daarnaast de doelstelling en relevantie ervan gegeven. Hoofdstuk 2 bespreekt de relevante literatuur over de definities van in – en uitsluiting, de rol van sociaal kapitaal, stigmatisering, labelen en discriminatie in in- en uitsluiting en de gevolgen die dit heeft zoals de vorming van subculturen en het effect op het gevoel van thuis voelen. In hoofdstuk 3 worden de gebruikte methoden besproken, wordt de respondentengroep uitgebreid beschreven en wordt er een uitgebreide reflectie gegeven op het onderzoeksproces, de keuzes die hierin zijn gemaakt en de gevolgen die dit zal hebben voor de resultaten. In hoofdstuk 4 worden de resultaten afkomstig uit de interviews aan de hand van thema's besproken en gekoppeld aan de eerder besproken theorie waarna in hoofdstuk 5 aan de hand van deze resultaten een antwoord zal worden gegeven op de hoofd – en deelvragen en mogelijk vervolgonderzoek zal worden besproken.

2. Theorie

Om onderzoek te kunnen doen naar de ervaringen van Marokkaanse en Turkse Nederlandse jongeren met betrekking tot uitsluiting en insluiting zal er eerst een theoretische achtergrond worden gegeven. De drie belangrijkste theorieën worden als eerst geïntroduceerd: namelijk de definitie van uitsluiting, insluiting als het ervaren van *full citizenship*. Vervolgens wordt gekeken naar de rol van sociaal kapitaal en labelen, stigmatiseren en discriminatie in in – en uitsluiting. Daarna wordt gekeken wat voor gevolgen dit heeft bij het ontstaan van subculturen, op het gevoel van thuis en op identificatie van de jongeren zelf. Op deze manier tekenen zich twee geografische niveaus af: aan de ene kant die van de lokale realiteit van de jongeren. Het niveau waarop zij werken, studeren en in het dagelijks leven hun gang gaan. Aan de andere kant het niveau van de nationale discours in de media en de politiek, waarin polarisering, de vorming van tegenstellingen en afstand tussen twee groepen en het conflict dat dit oplevert, stigmatisering en discriminatie voorkomen alswel worden aangekaart..

2.1 Definiëren van In – en Uitsluiting

Om de processen van in- en uitsluiting te bestuderen is het belangrijk deze eerst te definiëren aan de hand van bestaande literatuur. In deze paragraaf zal eerst uitsluiting gedefinieerd worden alvorens een theorie voor insluiting te introduceren.

2.1.1 Uitsluiting; een multidimensionaal en relatief begrip

Volgens een onderzoek van het CBS (Jehoel-Gijsbers et al., 2008) over de sociaal economische levensloop is sociale uitsluiting een begrip dat vaak wordt gebruikt maar moeilijk en weinig wordt gedefinieerd. In dit onderzoek wordt aangesloten bij twee aspecten die worden gebruikt om het begrip uitsluiting vorm te geven. Allereerst is het multidimensionaal: sociale uitsluiting gaat over uitsluiting op meerdere vlakken (Jehoel-Gijsbers et al., 2008). In dit onderzoek zal gekeken worden naar in- en uitsluiting van de jongeren in de domeinen waarin personen uit migrantengemeenschappen vaker mee te maken krijgen; zoals de arbeidsmarkt, in de buurt, via de sociale dienst en in de media (Gowricharn, 2001). Daarnaast wordt er gekeken naar de domeinen die de jongeren zelf aandragen. Naast multidimensionaal is uitsluiting relatief, het gaat om uitsluiting ten opzichte van een andere groep in de samenleving (Jehoel-Gijsbers et al., 2008). In dit onderzoek wordt er gekeken naar hoe Marokkaans- en Turks- Nederlandse jongeren hun kansen en identiteit ervaren ten opzichte van autochtone Nederlanders. Dit wordt vanuit hun eigen bevindingen gedaan. Uitsluiting kan zowel een sociale kant hebben welke betrekking heeft op o.a. participatie en culturele integratie, maar ook een materiële kant waarbij de toegang tot o.a. arbeid, huisvesting en kapitaal centraal staat (Jehoel-Gijsbers et al., 2008). Zowel de sociale als de materiële kant zullen worden meegenomen in dit onderzoek.

2.1.2 Op zoek naar full-citizenship

Tonkens en Duyvendak (2016) definiëren insluiting als het hebben van *full citizenship*, wanneer immigranten niet alleen alle formele rechten genieten, zoals het hebben van een Nederlands paspoort en aanspraak kunnen maken op bijvoorbeeld een uitkering of studiefinanciering, maar zij ook informeel en symbolisch als *co-citizen* worden beschouwd. *Citizenship* zelf, het formele recht, wordt gedefinieerd door de dominante groep in de samenleving. In veel landen is dit gelinkt aan nationaliteit. In Nederland worden immigranten gegroepeerd op basis van hun etniciteit en hun sociaal economische positie (Lancee, 2012). Voor het verkrijgen van *full citizenship* is vaak assimilatie of adaptatie nodig, migranten worden geacht zich aan te passen aan de traditionele normen en waarden van de samenleving (Tonkens & Duyvendak, 2016). In tegenstelling tot insluiting kan uitsluiting met ditzelfde begrip gezien worden als het ontbreken van full citizenship waarbij inwoners met een migratieachtergrond als anders worden beschouwd en niet volledig in de maatschappij kunnen participeren. Volgens veel migranten ontstaat *full citizenship*, insluiting in de maatschappij, vooral door de interactie met de lokale omgeving en de wijk. Zij identificeren zich minder met Nederland als geheel (Ennaji, 2016; Lancee, 2012). Er kan zo een subcultuur van Marokkaans Nederlands of Turks Nederlands ontstaan waarbinnen de ‘allochtone’ identiteit met de Nederlandse identiteit wordt gecombineerd en er zo één identiteit ontstaat. Het concept *full citizenship* gaat vooral over de sociale kant van in- en uitsluiting. Hierbij is identiteit een belangrijke begrip. Identiteit wordt door Crul & Heering (2009) gedefinieerd als de “*feelings and constructions of belonging to different groups and communities*”. Hieruit komt naar voren dat iemand ook meerdere identiteiten kan hebben. Dit komt naar voren uit het onderzoek dat zij hebben gedaan naar Marokkaanse en Turkse gemeenschappen in Amsterdam en Rotterdam waarbij mensen die zich sterk identificeerden met hun eigen ethische groep of het zijn van moslim, ook vaak sterk identificeerden met Nederlands zijn. Een sterke identificatie met moslim zijn wordt vaak gecombineerd met meer identificatie met de stad of buurt dan met Nederland als geheel, omdat zoals eerder gesteld deze identificatie meer ruimte biedt voor insluiting (Snel, 't Hart & van Bochove, 2016).

2.2 Relatie in – en uitsluiting met sociaal kapitaal

Twee dimensies waarbinnen vaak gesproken wordt over uitsluiting en welke al eerder genoemd zijn, zijn de arbeidsmarkt en het onderwijs. Participatie op de arbeidsmarkt en de hoogte van het inkomen van mensen met een migratieachtergrond is vaak lager dan die van autochtone Nederlanders, de werkeloosheid is op zijn beurt juist weer hoger (Lancee, 2012).

Volgens Lancee (2012) worden migranten uitgesloten van de arbeidsmarkt door hun gebrek aan sociaal kapitaal. Sociaal kapitaal is het sociale netwerk dat mensen bezitten en de hulpbronnen van de personen binnen dit sociale netwerk waarop zij een beroep kunnen doen. Volgens Brondolo et al. (2012) is sociaal kapitaal, in het bijzonder het ontstaan van connecties tussen jongeren van verschillende etniciteiten, belangrijk voor de toegang tot economische en sociale middelen en politieke zeggenschap. Sociaal kapitaal is zowel te meten in de toegang tot, als het gebruik van sociaal kapitaal. Lancee (2012) gaat uit van de toegang tot kapitaal. Ook in dit onderzoek zal deze definitie gehanteerd worden. Het gaat er namelijk om tot welke bronnen de jongeren toegang hebben en niet of ze deze daadwerkelijk benutten (Lancee, 2012). Het is belangrijk om het begrip van sociaal kapitaal in dit onderzoek mee te nemen omdat het verbeteren van het sociaal kapitaal van Turks- en Marokkaans- Nederlandse jongeren insluiting zou kunnen bevorderen.

Het sociale kapitaal wat bestaat uit de ouders en de directe omgeving of eigen etnische groep wordt ook wel *bonding* kapitaal genoemd. Voor veel mensen met een migratieachtergrond is een groot deel van hun *bonding* kapitaal gebaseerd op een gedeelde etnische achtergrond (Lancee, 2012)

Bridging sociaal kapitaal is meer gericht op banden met mensen van buiten de familie en vriendenkringen en etnische groep. Het gaat om een naar buiten gerichtheid waarbij de uitwisseling van hulpbronnen in iemands wijdere netwerk en iemand toegang tot instituties met veelal autochtone inwoners centraal staat. Een '*bridge*' wordt bewerkstelligd in een interetnische relatie tussen mensen. Door connecties met een *resource-rich* groep wordt een individu kapitaal rijker (Lancee, 2012).

Sociaal kapitaal draagt ook bij aan het verbeteren van menselijk kapitaal, het opleidingsniveau en de vaardigheden van iemand, doordat jongeren die gesteund worden door hun directe omgeving, en vooral de ouders, het vaak beter doen op school (Coleman, 1988). Hoewel het opleidingsniveau van de ouders het opleidingssucces van hun kinderen voorspelt, is ondersteuning van de familie, dus het bestaan van *bonding* sociaal kapitaal, de sterkste graadmeter voor het succes van jongeren met een migratieachtergrond in het onderwijs (Lancee, 2012).

Deze kennis is belangrijk omdat de kloof in het onderwijs blijft groeien terwijl onderwijs genoemd wordt als de basis van een goede integratie en een gelijke maatschappij (Koopmans, 2004). Om dit te bewerkstelligen moet sociaal kapitaal daarom groeien.

Een proces waardoor de ontwikkeling van sociaal kapitaal ondermijnd wordt is volgens Brondolo et al. (2012) racisme op basis van etniciteit (Putnam, 1995). De institutionele kant

hiervan, wordt door hen gedefinieerd als het proces waarbij op basis van de etnische identiteit van een groep, individuen sociaal worden uitgesloten of anders en ongelijk behandeld. Dit zou bijvoorbeeld de onderrepresentatie in de media kunnen zijn.

Deze vorm van uitsluiting zorgt voor ongelijkheden tussen etnische groepen op sociaal economisch gebied en ondermijnd daarmee de sociale cohesie. De gevolgen hiervan zullen verder worden beschreven in paragraaf

Doordat er in mindere mate informeel contact plaats vindt tussen groepen met een verschillende etnische achtergrond worden stereotypen en vooroordelen niet ontkracht en is het lastiger om de sociale vaardigheden op te bouwen die nodig zijn voor de interactie met leeftijdsgenoten met een andere etniciteit (Brondolo et al., 2012). Het is belangrijk om dit contact in het onderwijs op te nemen (Putnam, 2000; Crul & Heering, 2000)

Brondolo et al. (2012) benadrukken dat er wel vele interetnische vriendschappen zijn en zullen ontstaan maar dat deze wel veel meer onderdruk staan door discriminatie waar een individu mee te maken krijgt. Het kan zelfs zo zijn dat het individu zich hier niet eens bewust van is of dit niet kan controleren maar het wel degelijk effect heeft op iemands sociaal of economisch welbevinden. De bewering van Putnam (2000) dat diversiteit op de werkvloer en politieke participatie beiden moeten toenemen om sociaal kapitaal te bevorderen is naar aanleiding van bovenstaande in zekere zin paradoxaal omdat dit juist wordt tegengehouden door een gebrek aan sociaal kapitaal.

Onderwijs is belangrijk voor de sociale mobiliteit. Onderzoek van Crul en Heering (2008) wijst aan dat de meerderheid van de Turks – en Marokkaans Nederlandse jongeren naar een middelbare school gaat waar ten minste de helft van de leerlingen ook een migratie achtergrond heeft. Dit kan gevolgen hebben voor het sociale kapitaal. De kans dat hierdoor alleen *bonding* kapitaal ontstaat is veel groter. Hun onderzoek geeft aan dat vrouwelijke Turkse – en Marokkaanse Nederlanders vaker een baan hebben op niveau en ook geïnteresseerd zijn in doorstuderen. Daar staat tegenover dat mannen zich meer gediscrimineerd voelen zowel op persoonlijk als collectief niveau (Crul & Heering, 2008). Omdat in dit onderzoek alleen maar mannen geïnterviewd zijn, zou dit effect kunnen hebben op de resultaten. In dit geval zouden die misschien een sterkere ervaring van uitsluiting kunnen laten zien.

2.3 Labelen, stigmatisering en discriminatie als voedingsbodem voor uitsluiting

In-en uitsluiting zijn processen die sterk reactief zijn. Deze paragraaf zal ingaan op de processen die zich afspelen tussen het individu, de groep en de samenleving, in het bijzonder processen zoals labelen, stigmatiseren en discrimineren welke vooral vanuit de samenleving op het individu of de groep wordt geprojecteerd. Eerst wordt er gekeken met welke van deze processen jongeren onlangs te maken krijgen, zo wordt er ook ingegaan op de manier waarop religie gelijk gesteld wordt aan etniciteit. Daarna wordt gekeken hoe labelen, stigmatisering en discriminatie vorm krijgen en hoe deze met name in de media en politiek voorkomen. Vervolgens wordt er kort ingegaan op welke directe gevolgen deze processen hebben. In de volgende paragraaf wordt verder ingegaan op wat voor consequenties dit heeft voor de persoonlijke identificatie van Marokkaans- en Turks Nederlandse jongeren in Nederland.

2.3.1 Recente omstandigheden leiden tot polarisering

Volgens Leurs (2015) krijgen jongeren met een migratieachtergrond recentelijk te maken met steeds meer achterdocht, door in de ogen van anderen mislukt integratiebeleid en uit angst voor de islam. De gevolgen van globalisering, zoals migratie en wereldwijde economische concurrentie, zorgen ervoor dat de dominante groep Nederlanders zich bedreigt voelt. Omdat deze gevolgen van globalisering moeilijk te controleren zijn, worden deze gevoelens van bedreiging anders gekanaliseerd. De etnische meerderheid begint migranten te wantrouwen en geeft etnische minderheden een negatief label. Dit wordt ook wel *ethnic strife* genoemd (Leurs, 2015). Deze *ethnic strife* is volgens Crul & Heering (2008) begonnen na de moord op Theo van Gogh in 2004, waarna de relatie tussen allochtoon en autochtoon veranderde en negatiever en meer gepolariseerd werd. Polarisering is de versterking van tegenstellingen tussen verschillende groepen (“polarisering”, z.d.). Een plotselinge vloed van polarisering, waarvan sprake zou kunnen zijn geweest in aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen op 15 Maart 2017 wordt ook wel *moral panic* genoemd. Dit wordt gezien als iets dat episodisch is. Deze polarisering zou daarom vanzelf ook weer moeten afnemen (Sibley, 2001).

2.3.2 Etniciteit wordt gelijk gesteld aan religie

In Nederland wordt, door de aanslagen die de afgelopen 2,5 jaar in West-Europa hebben plaatsgevonden uit naam van de Islamitische Staat en de toegenomen angst voor radicalisering die hiermee gepaard gaat, etniciteit vaak gelijk gesteld aan de religie Islam.

Door deze toegenomen ‘*islamophobia*’ zijn etniciteit en religie haast een gefuseerd begrip geworden en wordt bijvoorbeeld de Marokkaanse en Turkse identiteit rechtstreeks gelinkt aan religie, dit heeft grote gevolgen voor de stigmatisering van bepaalde etnische groepen (Ennaji, 2016). Moslims moeten zich sneller dan vroeger na de aanslagen uitspreken hierover. Seculariteit wordt veel positiever gewaardeerd. Marokkaanse en Turkse jongeren kunnen hun islamitische identiteit niet meer verbinden met hun identiteit als Nederlandse burger zonder tegen stigmatisering en marginalisering aan te lopen. De islam wordt namelijk steeds met extremisme en geweld verbonden. Er kan hierdoor een gespleten identiteit ontstaan, waarbij jongeren verschillende identiteiten niet meer met elkaar kunnen verbinden, waardoor gevoelens van *unbelonging* ontstaan (Leurs, 2015; Ennaji, 2016; van Stokkom, 2009).

Allochtone jongeren worden vaak gezien als moslim, terwijl religie door de jaren heen onder groepen met een migrantenachtergrond juist veel meer iets van de individuele sfeer geworden (Leurs, 2015; Vellinga, 2009). Personen die zich identificeren met de Marokkaanse of Turkse etniciteit zijn misschien wel gelovig maar dit vullen zij steeds meer op hun eigen manier in. Veel jongeren bidden nog wel thuis maar gaan bijvoorbeeld niet meer naar de moskee (Leurs, 2015). Door Sipco Vellinga (2009) wordt dit proces religieuze individualisering genoemd. Doordat iedereen een andere mate van waarde aan het geloof hecht en deze anders uitoefent zullen er nieuwe vormen van de Islam ontstaan. Dit is ook een gevolg van steeds verdergaande sociale integratie (Buitelaar, 2009)

2.3.3 Labelen, stigmatisering en discriminatie in media en politiek

Volgens de *social reaction theory* die ook wel *labeling theory* wordt genoemd, wordt afwijkend gedrag door de rest van de samenleving gelabeld. Degene die op deze manier een stigma krijgen opgedrukt, of deze nou correspondeert met de werkelijkheid of niet, kunnen hun gedrag naar dit stigma gaan aanpassen. Dit gebeurt met stereotypering (Siegel, 2011). Ook de harde toon van het debat wordt vaak gezien als iets dat een negatief effect heeft op integratie, waardoor het zelfs zo ver komen dat personen volledig afgesloten raken van de maatschappij (Ersanilli, 2009).

Volgens een rapport van de Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (2008) krijgen Moslims in Nederland te maken met vooringenomen mediaberichtgeving en stereotyperend, stigmatiserend en discriminerend taalgebruik in de politiek. De media rapporteert in een incorrecte manier over allochtonen en in het bijzonder moslims. Dit heeft de verspreiding van negatieve beeldvorming tot gevolg. Volgens sommige dragen de media zelfs bij aan hedendaags racisme, waarbij een groep niet op basis van ras maar op basis van

een religie of cultuur als minderwaardig wordt gezien. Voorbeelden die hierbij worden gegeven is het ontbreken van allochtone journalisten in de media of het feit dat allochtonen als anders worden gezien (Shadid, 2009). Het overheidsbeleid dat jegens moslimorganisaties wordt gehanteerd wordt daarnaast sterk bepaald door incidenten waarbij al dan niet moslims bij betrokken zijn en die door de media uitvoerig worden behandeld (Douwes, 2009). Marokkaans Nederlandse jongeren krijgen veel media, wetenschappelijke en politieke aandacht. Ze worden systematisch gestigmatiseerd en extra zichtbaar gemaakt als ‘bedreiging’ voor de Nederlandse samenleving door rechtse politici en media. Ook academisch onderzoek heeft hier aan bij gedragen door veelal te focussen op onderwerpen die te maken hebben met problemen binnen deze bevolkingsgroep zoals criminaliteit en radicalisering (Leurs, 2015). Door de stigmatiserende werking van de media komen ook ruimtelijke grenzen op scherp te staan (Sibley, 2001). Volgens het onderzoek dat Luuk Slooter (2015) deed naar de banlieues van Parijs, kan de wijk op zichzelf ook een uitsluitende en stigmatiserende werking hebben, doordat er negatieve associaties aan vast hangen. Dit zou ook het geval kunnen zijn bij sommige wijken uit Utrecht die bekend staan om bepaalde problematiek. Jongeren afkomstig uit die wijken zouden misschien in verband kunnen worden gebracht met die problematiek.

2.4 Gevolgen van uitsluiting

2.4.1 Gevolgen labelen, stigmatisering en discriminatie voor identificatie

Uit een onderzoek dat Crul en Heering (2008) deden dat TIES project wordt genoemd, kwam naar voren dat zowel Marokkaanse en Turkse Nederlanders zich in zekere mate gediscrimineerd voelen. Veel mensen voelen zich niet persoonlijk gediscrimineerd maar hebben wel het idee dat hun etnische groep meer wordt gediscrimineerd. Dit zou te maken kunnen hebben met het feit dat bijvoorbeeld veel Marokkaanse jongeren goed geïntegreerd zijn maar door een minderheidsgroep die zich misdraagt veel te maken krijgen met negatieve stereotypering. Wanneer mensen te maken kregen met discriminatie was dit vooral tijdens het zoeken naar een baan, op het werk en tijdens het uitgaan (Crul & Heering, 2008)..

Discriminatie heeft een negatief effect op identificatie met het woonland. Er is sprake van het ontstaan van een ‘reactieve etniciteit’ wanneer door uitsluiting identificatie met de eigen etniciteit toeneemt in verhouding tot de identificatie met de rest van de samenleving

(Ersanilli, 2009). Een Turks-Nederlandse jongere zou zich, bijvoorbeeld door discriminatie op de arbeidsmarkt, meer als Turks kunnen gaan identificeren dan als Nederlands.

Uit het onderzoek van Snel, 't Hart en Van Bochhove (2016), in Rotterdam kwam naar voren dat Turkse- en Marokkaanse Nederlanders die zich minder Nederlands voelden zich wel vaak trotse Rotterdammer voelden. Dit zou een gevolg kunnen zijn van het feit dat mensen zich het minst gediscrimineerd voelen in hun eigen buurt (Crul & Heering, 2008). Zij zien de identiteit van Nederlander als een exclusieve identiteit en de identiteit van stads – of buurtbewoner als een inclusieve identiteit omdat zij hiervoor hun andere etnische identiteit niet aan de kant hoeven te zetten (Snel, 't Hart & van Bochhove, 2016). Hierin is te zien dat zij zich op lokaal niveau vaker ingesloten voelen in tegenstelling tot nationaal niveau.

De negatieve berichtgeving over Moslims zou ook effect kunnen hebben op de identificatie van Turks- en Marokkaans-Nederlandse jongeren met de moslim identiteit. In België stelde Turkse en Marokkaanse Belgen dat ze zich niet vertegenwoordigd voelen in entertainment media. Hun etnische groepen worden niet uitgenodigd en wanneer dit wel wordt gedaan negatief stereotyperend afgebeeld. Zoals eerder gesteld is eenzelfde patroon in de Nederlandse media zichtbaar (Shadid, 2009).

Volgens Sipco Vellenga (2009b) definiëren moslims zich steeds explicieter en vaker als moslim in plaats van met een etnische of nationale identiteit. Dit lijkt in strijd te zijn met zijn eerder genoemde individualisering van de Islam en het door Leurs (2015) gestelde feit dat het geloof juist meer iets van het privé domein is geworden. Hierbij zou juist het geloof meer op de achtergrond worden beoefend. Volgens Dick Douwes (2009) moeten moslims zich constant verantwoorden over hun positie als moslim, migrant, turk of Marokkaan op lokale schaal, zoals onder vrienden, op school, in de moskee of op straat maar ook op grotere schaal in de media en politiek. Vaak is dit vanuit een kritisch of onvriendelijk oogpunt. Hij stelt: “Een Moslim in Nederland heeft steeds iets uit te leggen” (p. 88). Hij legt hiermee de problematiek bloot die te maken heeft met zowel stigmatisering als identificatie waarbij het moslim zijn als iets problematisch wordt beschouwd en zo jonge moslims dwingt te reflecteren op het feit of zij zich daarmee kunnen identificeren en tegelijk een goede burger kunnen zijn. Zoals eerder genoemd lijken migranten in Nederland zich vooral met de eigen wijk te identificeren en minder met Nederland als geheel (Ennaji, 2016; Lancee, 2012; Tonkens & Duyvendak, 2016). Door interactie met de buurt wordt *full citizenship* gedefinieerd. Autochtone Nederlanders identificeren zich juist meer met Nederland als geheel en minder met de buurt op zichzelf (Tonkens & Duyvendak, 2016). Dit zou een gevolg kunnen zijn van het feit dat zij zich in de nationale politiek en media wél vertegenwoordigd

voelen.

2.4.2 Het ontstaan van subculturen als gevolg van uitsluiting

De manieren waarop kan worden omgegaan met eventuele uitsluiting zijn divers. Volgens de theorie van delinquent subculturen van Albert Cohen (1955 in Siegel 2011) voor het eerst benoemd in zijn boek *Delinquent Subcultures* uit 1955, zullen sommige jongeren niet aan de normen en doelen van de middenklasse cultuur kunnen voldoen omdat zij niet over de juiste sociaaleconomische mogelijkheden beschikken, hieronder valt ook een gebrek aan adequaat sociaal kapitaal. Hierdoor ervaren zij statusfrustratie, wat wordt gevoed door autoriteitsfiguren zoals docenten en werkgevers die vaak over vooroordelen beschikken en sneller negatief over sociale klasse oordelen (1955 in Siegel 2011). Deze theorie lijkt ook vandaag de dag nog relevant omdat sociaaleconomische mogelijkheden nog steeds ongelijkheden kennen en vooroordelen nog extra door de media en politiek worden benadrukt. Volgens Cohen (1955 in Siegel 2011))zullen deze jongeren subculturen vormen die onder te verdelen zijn in drie types: *the corner boy*, *the college boy* en *the delinquent boy*. De *corner boy* is volgens Cohen (1955 in Siegel 2011) de typerende reactie op uitsluiting door de dominante groep van de maatschappij. Door deze subcultuur worden de waarden en doelen van de groepsleden aangenomen en is hierdoor sterk gericht op deze groepsidentiteit. Er is weinig contact met de dominante groep maar de *corner boy* vormt een stabiel lid binnen de directe omgeving, zoals de wijk. Ook het onderzoek van Snel, 't Hart en van Bochove (2016) naar Turkse en Marokkaanse Nederlanders in Rotterdam laat zien dat ervaringen met discriminatie zorgen voor het keren naar de eigen groep. In deze subcultuur neemt *bonding* kapitaal een belangrijke positie in, omdat dit kapitaal zich beperkt tot de eigen etnische groep en de directe omgeving (Lancee, 2012). De *college boy* ervaart uitsluiting maar wil voldoen aan de normen en doelen van de dominante groep in de maatschappij. Door een slechtere educatie en geringe arbeidskansen zal dit moeizaam zijn maar getracht wordt volledig insluiting ofwel *full citizenship* te bewerkstelligen. Voor deze jongeren is de rol van *bridging* sociaal kapitaal heel belangrijk, omdat dit de arbeidskansen en de toegang tot educatie verbeterd (Coleman, 1988). De *delinquent boy* zet zich juist af tegen de maatschappij en verwerpt haar normen. Deze jongeren bieden weerstand aan de sociale controle die scholen, familie en instanties proberen uit te oefenen en voelt zich vooral gefrustreerd en achtergesteld, mede door toedoen van institutioneel racisme. Zij zullen sneller geneigd zijn om te gaan met

leeftijdsgenoten die anti-sociaal gedrag vertonen (Brondolo et al., 2012). Er vindt onder deze jongeren reactieformatie plaats waarbij intens wordt gereageerd op kleine triggers. Er is vooral irrationele vijandigheid tegenover de vijand, ‘de normen van de maatschappij’ (Siegel, 2011).

2.4.3 Effect op *heaven en haven aspect van thuis voelen*

Wanneer het in de media gaat over integratie en migranten groeperingen gaat het indirect vaak over het concept thuis voelen (Duyvendak, 2009). Volgens Duyvendak (2009) is de term thuis voelen op zichzelf gepolariseerd geraakt en wordt het gezien als een belangrijk concept in het doorgaande integratiedebat in Nederland waarin het gaat om een verminderd thuisgevoel in de buurt, stad of heel Nederland. In een onderzoek naar uitsluiting en insluiting is daarom belangrijk hierop in te gaan. De in paragraaf 2.3 beschreven negatieve beeldvorming kunnen gevoelens van *unbelonging* veroorzaken wat gelijk staat aan gevoelens van niet thuis voelen (Leurs, 2015, Ennaji, 2016).

Volgens Duyvendak (2009) is thuis voelen een gelaagde emotie welke wordt bevorderd door twee situaties; *haven* en *heaven*. *Haven* refereert naar een de concrete fysieke omgeving of een concrete plek als basis voor een gevoel van thuis voelen. Dit moet een veilige en comfortabele plek zijn. *Heaven* refereert naar de situatie waarin je het gevoel hebt jezelf te kunnen zijn en jezelf te kunnen ontplooien. In dit onderzoek wordt zowel het *haven* als *heaven* aspect van thuis voelen meegenomen. Het is interessant om te onderzoeken of jongeren zich meer thuis voelen op een bepaalde plek, in de buurt bijvoorbeeld of dat jongeren zich juist thuis voelen in een wat abstractere context zoals het feit dat ze het idee hebben zich verbonden te voelen met de samenleving of hierin zichzelf te kunnen zijn. Of dat jongeren zich pas thuis voelen bij een combinatie van deze twee. Op basis van de theorie lijkt het waarschijnlijk dat jongeren zich vooral zullen kunnen aansluiten bij het *haven* aspect van thuis voelen omdat zij zich sterker identificeren met de directe, concrete omgeving (Ennaji, 2016; Lancee, 2012; Snel, 't Hart & van Bochove, 2016; Tonkens & Duyvendak, 2016).

4. Methodologie

Dit hoofdstuk richt zich op de verschillende methoden en technieken die gebruikt zijn in dit onderzoek. Deze staan in dienst van het formuleren van een antwoord op de hoofdvraag: *Hoe ervaren Marokkaanse- en Turkse Nederlandse jongeren uit verschillende Utrechtse wijken insluiting en uitsluiting, op welke manier komt dit tot uiting en op wat voor manier gaan zij hiermee om?* Deze onderzoeksvraag richt zich op het vergaren van kennis over het perspectief van Marokkaans- en Turks- Nederlandse jongeren uit Utrecht. Het gaat hier dan ook om een interpretatieve benadering, omdat de beleving van de jongeren zelf, en de variatie die hierin aanwezig is centraal staan. Deze beleving wordt geïnterpreteerd. Om dit te kunnen doen zal dit vraagstuk benaderd worden met behulp van kwalitatieve onderzoeksmethoden, welke in de volgende paragraaf verder zullen worden toegelicht (Bryman, 2012).

4.1 Onderzoeksmethoden

Om de vraagstelling te onderzoeken met behulp van kwalitatieve methoden zal er allereerst een literatuuronderzoek verricht worden. In dit literatuuronderzoek wordt de bestaande kennis over het onderwerp in kaart gebracht, samengevat en met elkaar verbonden. Vervolgens worden er vanuit dit gevormde theoretisch kader topics afgeleid die behandeld zullen worden in de interviews (zie 4.4). Het praktische deel van het kwalitatieve onderzoek wordt verricht met behulp van interviews. Er is gekozen voor semigestructureerde diepte interviews zodat er veel ruimte is voor de antwoorden en daarmee het perspectief van de jongeren, maar wel alle belangrijke onderwerpen die naar voren kwamen uit de literatuur aan bod zullen komen. Omdat in dit onderzoek opzoek wordt gegaan naar het perspectief van de jongeren zelf, moet het mogelijk worden gemaakt dat jongeren op een heel andere manier over een onderwerp denken dan van tevoren uit de literatuur naar voren is gekomen en zo ook in de vraagstelling is meegenomen. Het interview zal worden opgenomen door middel van een voice recorder en aan de hand van een topiclijst (Boeije, 2016).

4.2 Onderzoekseenheden en doelgroep

4.2.1 Onderzoekslocatie en toegang tot doelgroep

In eerste instantie was ervoor gekozen om de Marokkaans- en Turks- Nederlandse jongeren uit Overvecht als populatie te beschouwen omdat in deze wijk een groot aantal niet-westerse allochtone Nederlanders woont, namelijk 46,9% en de cijfers met betrekking tot gevoelens van veiligheid en sociale cohesie heel laag zijn; 50% van de inwoners voelt zich wel eens onveilig, buurtbewoners geven de buurt als algemeen cijfer een 5,3 en voor sociale cohesie zelfs een 4,7 op een schaal van 1 op 10 (WijkWijzer, 2016). Daarnaast was dit één van de wijken die in de documentaire van Brandpunt was uitgelicht. Dit leek op een wijk waarin inwoners wellicht zich minder thuis zouden voelen. Vooraf is er nagedacht over verschillende barrières bij het benaderen van de doelgroep en ook naar eventuele oplossingen. Zo zijn polarisering, sociale cohesie en uitsluiting, zeker in het huidige debat, onderwerpen. Daarnaast is Overvecht de laatste tijd veel negatief in het nieuws geweest. Jongeren zullen misschien bang zijn om verkeerde dingen te zeggen en het negatieve stigma te versterken. Zij zullen geneigd zijn sociaal wenselijk te antwoorden. Het is daarom van belang hier goed mee om te gaan. Het gebruiken een goed doordachte vraagstelling, waarbij stigmatiserende woorden of voorbeelden voorkomen worden, kunnen hierin belangrijk zijn. Ook is het hierin belangrijk om erg open te zijn over de doelstelling van het onderzoek. Het is van groot belang dat de anonimiteit van de geïnterviewden wordt gewaarborgd.

In de praktijk bleek de eerder gekozen doelgroep zo lastig te benaderen, dat er daarom gekozen is de populatie te vergroten tot alle Marokkaans- en Turks- Nederlandse jongeren uit Utrecht en geen onderscheid te maken naar wijk. Het lage reactiepercentage en de moeilijke toegang kunnen verschillende redenen hebben. Allereerst gaven organisaties die binnen de buurt actief zijn aan dat er al veel onderzoeken gedaan worden. Dit was de reden waarom de, door meeste organisaties gezien als belangrijkste actor in het veld, stichting Jongeren uit Utrecht niet mee wilden werken. Dit overschot aan onderzoeken zou kunnen samenhangen met de al eerder genoemde slechte cijfers van Overvecht op het gebied van sociale cohesie en leefbaarheid. Dit heeft geresulteerd in veel media aandacht, wat weer tot gevolg kan hebben dat er meer onderzoeken vanuit de universiteit, gemeente en de media zelf zijn opgestart. Ook zijn er veel nieuwe projecten vanuit de gemeente en andere organisaties opgezet die om het veld te verkennen ook eerst onderzoeken hebben gedaan.

Ten tweede gaven diezelfde organisaties aan dat het moeilijk is om jongeren op straat aan te spreken. Veel jongeren blijken geen zin te hebben om ad hoc mee te doen aan een interview. Het opbouwen van een netwerk binnen de wijk Overvecht en met de instanties die veel met Marokkaans- en Turks Nederlandse jongeren werken ging langzaam. Uiteindelijk zijn de meeste interviews gehouden met mensen die via dit netwerk bereikt zijn. Het is daarom dat alle interviews in een later stadium en dicht op elkaar plaatsvonden.

Een andere reden voor het lage reactiepercentage zou kunnen zijn dat jongeren het zien als een sensitief onderwerp, waarmee ze niet in verband willen worden gebracht. Gedurende de interviews kwam naar voren dat jongeren het onderwerp; in -en uitsluiting in eerste instantie een sensitief onderwerp vonden. Dit was te merken aan de manier waarop er soms ongemakkelijk, met wantrouwen werd geantwoord en sommige vragen lastig te beantwoorden waren.

4.2.2 Beschrijving doelgroep

Er is in dit onderzoek gebruik gemaakt van een doelgerichte steekproeftrekking en omdat respondenten werden benaderd op basis van toegankelijkheid en elke jongere die werd aangedragen en voldeed aan de criteria werd geïnterviewd is er sprake van een opportunistische steekproef. Er zijn in totaal 9 jongeren geïnterviewd.

Crul en Heering (2009) deden eerder onderzoek naar Turks- en Marokkaans- Nederlandse jongeren in Rotterdam en Amsterdam, twee steden die van origine veel inwoners met een migratieachtergrond kennen door de grote economische bedrijvigheid. Hier heeft 1 op de 4 jongeren t/m 20 jaar een Turkse of Marokkaanse achtergrond en 1 op de 6 jongeren in de leeftijd 20 t/m 30 (Crul & Heering, 2009). In Utrecht is dit 1 op 7 voor de leeftijdsgroep 15 t/m 25 jaar (CBS, 2017). Uit de indicator Compendium voor de Leefbaarheid gebaseerd op gegevens van het CBS, Planbureau voor de Leefomgeving en Wageningen Universiteit (CBS, PBL, Wageningen UR, 2015) komt naar voren dat er in Nederland de verhouding van allochtone Nederlanders ten opzichte van autochtone Nederlanders in de jonge leeftijdsgroepen veel groter is. Er is hier een veel lagere mate van vergrijzing te zien, allochtone jongeren maken een groter deel uit van de groep jongeren in totaal. Het is daarom interessant om te kijken hoe juist hun ervaringen eruit zien. Volgens gegevens van het CBS (2017) zijn er in Utrecht in de leeftijd 15 t/m 30, let op in dit onderzoek wordt 16 t/m 25 gehanteerd, in totaal 4990 niet-westerse tweede generatie allochtonen. Van deze groep niet-

westerse tweede generatie allochtonen heeft 2361 een Marokkaanse achtergrond en 1201 een Turkse achtergrond. In totaal zijn er 3562 jongeren in Utrecht met een Marokkaanse of Turkse achtergrond.

(CBS, 2017)

Er is voor gekozen om specifiek jongeren te benaderen om zo de onderzoekspopulatie te verkleinen en omdat zij door verandering van middelbare school naar een vervolg opleiding of de arbeidsmarkt en hun positie als ‘tweede generatie, wellicht meer te maken zullen krijgen met veranderingen en eventuele stigmatisering. Volgens de Dikke van Dale (2017) beslaat de verzamelnaam jongeren iedereen in de leeftijd van grofweg 16 t/m 30 jaar. Voor dit onderzoek wordt hiervoor de leeftijd 16-25 genomen. Er werd gestreefd om zowel jongens als meisjes te interviewen maar er hebben alleen maar jongens gereageerd op de oproep. Het is onbekend waarom dit het geval is. Wel werd uit gesprekken met buurtbewoners duidelijk dat mannelijke allochtone jongeren meer op straat en buitenshuis te vinden zijn dan hun vrouwelijke leeftijdsgenoten. Wellicht is dat hierop van invloed geweest. Eerder werd gesteld dat het moeilijk zou om de gekozen doelgroep te benaderen. Het meest reëel leek een benadering vanuit scholen en organisaties die al actief zijn in de buurt. Het nadeel is dat dit een heel gekleurd en mogelijk ‘politiek correct’ beeld op kan leveren. Enerzijds zullen organisaties die werkzaam zijn met bijvoorbeeld probleemgezinnen mogelijk jongeren aan dragen die ook met problemen kampen, anderzijds zal er juist heel erg naar positieve voorbeelden worden gezocht. Om in contact te komen met deze jongeren zijn er verschillende instanties en projecten benaderd, met name in de wijk Overvecht. Al deze personen en instanties krijgen te maken met de inwoners van de wijk en zouden hun netwerk kunnen inzetten als wervingsmethode. Stichting JoU werd door zowel jongeren als organisaties in Utrecht die werkzaam zijn in de wijk Overvecht of met allochtone jongeren genoemd als belangrijke actor. Zij gaven echter aan geen gehoor te kunnen geven aan de uitnodiging tot medewerking in verband met het hoge aantal lopende onderzoeken. De geïnterviewden zijn uiteindelijk benaderd via vier organisaties, waarna de geïnterviewden jongeren zelf ook respondenten hebben aangedragen. De eerste organisatie is ULU een jongerencentrum in de moskee in de wijk Lombok dat bijna dagelijks activiteiten organiseert voor Turkse jongeren en hun ouders en andere geïnteresseerden. Daarnaast Plan Einstein, een sociaal woonproject waarbij statushouders met wijkbewoners uit Utrecht samenwonen en waarbij sociaal makelaar Gert Beffers actief was. De derde organisatie is Actieve Jongeren Utecht (AJ Utrecht), een stichting die zich inzet voor jongeren in de leeftijd 16 t/m 25 jaar en activiteiten organiseert om maatschappelijke betrokkenheid te bevorderen en hen voor te bereiden op de toekomst.

De vierde organisatie is de Utrechtse Middelbare School het Gregorius College. Ten slotte zijn er ook jongeren benaderd. Deze organisaties zijn allemaal organisaties die zich richten op de actieve jongeren, die uit eigen motivatie actief willen worden in de wijk en willen bijdragen aan sociale projecten. Dit kan een gekleurd beeld opleveren omdat deze jongeren naar alle waarschijnlijkheid op zoek zijn naar manieren om hun sociaal kapitaal te vergroten en dit niet de jongeren zijn die bijvoorbeeld op een crimineel pad terecht komen. Waren er uiteindelijk jongeren geworven via organisaties die werken met probleemjongeren dan had dit een heel ander beeld op kunnen leveren.

Het lijkt dan ook logisch dat vooral jongeren afkomstig uit de subculturen corner & college boy bereid worden gevonden om mee te werken aan een interview omdat zij proberen de uitsluiting of als een gegeven zien of deze zo veel mogelijk willen beperken. Dit is in tegenstelling tot de delinquent boy die zich tegen de maatschappij afzet en dus waarschijnlijk ook niet mee zal willen werken aan een onderzoek afkomstig van de universiteit, een instantie uit de dominante maatschappij. Er zijn drie jongeren geïnterviewd waarvan de ouders beiden in Turkije zijn geboren, drie jongeren waarvan de ouders allebei in Marokko zijn geboren. En van de andere drie jongeren is één van de ouders in Turkije geboren en de andere in Nederland. In totaal zijn er 6 jongeren met een Turkse migratieachtergrond en 3 jongeren met een Marokkaanse migratieachtergrond geïnterviewd. Van deze jongeren doen er 6 een MBO opleiding of zullen daar komend studiejaar mee starten, een 7e jongere doet een VWO opleiding en de 8^e en 9^e jongere studeren aan de Universiteit (zie figuur 1).

Figuur 1 Gegevens respondenten

Respondent	Datum Interview	Geslacht	Leeftijd	Woonplaats	Studie/Opleiding	Achtergrond ouders
A	20 april 2017	Man	17	Vleuterwei de	start beveiligings opleiding in september	Beiden Turks
B	20 april 2017	Man	16	Lombok	start juridische opleiding in september	vader nederlands moeder Turks

C	4 mei 2017	Man	19	Overvecht	MBO Assistent Accountant	Moeder Turks Vader Nederlands
D	5 mei 2017	Man	16	Zuilen	start MBO ICT in september	beiden Turks
E	6 mei 2017	Man	22	Overvecht	MBO Marketing en Communicatie	Beiden Marokkaans
F	16 mei 2017	Man	23	Overvecht	Psychologie	Beiden Marokkaans
G	19 mei 2017	Man	23	Vleuterwei de	MBO Marketing en Communicatie	Beiden Turks
H	24 mei 2017	Man	17	Lunetten	Tweetalig VWO	Vader Turks en Moeder Nederlands
I	7 juni 2017	Man	25	Binnenstad	Geneeskunde	Beiden Marokkaans

(Bron: Bijlage C: transcripten)

4.3 Operationalisering

Vanuit het theoretisch kader kwamen twee geografische dimensies naar voren. Het nationaal niveau waarop de bredere discours over in – en uitsluiting plaatsvindt en het lokale niveau waarop het dagelijks leven van de jongeren zich afspeelt. Binnen deze niveaus zijn een paar kernbegrippen te onderscheiden namelijk identiteit op zowel nationaal en lokaal niveau, sociaal kapitaal, in- en uitsluiting, labelen stigmatiseren en discriminatie, thuis voelen en toekomstbeeld.

Vanuit deze kernbegrippen is een topiclijst opgesteld. Deze is te vinden in bijlage A. Om de identiteit te onderzoeken is er gevraagd naar wat algemene informatie van de jongeren zoals bijvoorbeeld naar de opleiding die zij doen of hun gezinssituatie. Daarnaast is gevraagd of zij zich tot de groep allochtonen vinden horen. In latere interviews is daar ook de waarde van religie aan toegevoegd. Om onderzoek te doen naar de concrete begrippen van in- en uitsluiting is gevraagd of jongeren zich wel eens buitengesloten hebben gevoeld, of zij het idee hebben gelijke kansen te ervaren en of zij zich altijd gehoord voelen.

Om onderzoek te doen naar het gevoel van thuis voelen is de eerder in dit onderzoek aangedragen uitspraak van het SCP (2017) dat 40% van de Turkse- en Marokkaanse Nederlanders zich niet meer thuis voelt in Nederland voorgelegd als stelling, waarna gereflecteerd is op hoe zij hier zelf over dachten en hoe zij dachten dat de meeste Turkse- of Marokkaanse Nederlanders hier over denken. Om sociaal kapitaal en het toekomst beeld van de jongeren te onderzoeken is gekeken naar wat zij aan de samenleving zouden willen veranderen, hoe zij hun eigen rol daarin zien en hoe zij zichzelf zouden willen ontplooiën. Andere zaken die besproken zijn, zijn in de interviews zelf naar boven gekomen.

4.4 Data-Analyse

Van de interviewopnames en aantekeningen zijn uitgebreide transcripten gemaakt. Deze transcripten zijn vervolgens gecodeerd. Vanuit de transcripties is een codeboom opgesteld (zie bijlage B). Coderen gebeurt in drie verschillende fases namelijk: open codering, axiale codering en tot slot selectieve codering (Boeije, 2005). Bij open codering wordt de informatie in fragmenten opgedeeld en geordend. In de axiale fase wordt de informatie daadwerkelijk geïnterpreteerd en worden er thema's opgesteld waaraan de verschillende codes kunnen worden opgehangen. Ten slotte worden er doormiddel van selectieve codering verbanden gelegd tussen de verschillende thema's en onderwerpen, hier vind dus integratie van de bevindingen plaats (Boeije, 2016). In het resultaten hoofdstuk zullen de belangrijkste codes worden besproken en geïnterpreteerd. De theorie die wordt ontwikkeld door het gebruik van codering wordt ook wel gefundeerde 'grounded' theorie genoemd. Dit is theorie die is ontwikkeld op basis van verzamelde data welke omgezet wordt in concepten die weer gecategoriseerd kunnen worden (Boeije, 2016).

Aan de hand van de informatie uit de interviews zijn de eerder opgestelde topics gedeeltelijk veranderd. Ze bleken bijvoorbeeld niet relevant te zijn voor de jongeren of zij brachten zelf nieuwe informatie in. Uit de codering die is gedaan kwamen 6 hoofdthema's naar voren:

identiteit, gevolgen van een bepaalde identiteit – hieronder vallen onder andere gehoord voelen en ervaring van kansen - , thuis voelen, leefomgeving en toekomstbeeld. Deze thema's zijn voornamelijk afkomstig uit de interviews, maar soms ook uit de literatuur. Het thema identiteit kwam eerder naar voren in de literatuur over *full citizenship* en werd in de vraagstelling van de interviews gehanteerd.

Omdat veel jongeren aangaven zich op persoonlijk vlak gehoord, niet buitengesloten en kansrijk te voelen, is ervoor gekozen hen ook te vragen naar dezelfde onderwerpen met betrekking tot de groep waarmee zij vaak geïdentificeerd worden. Daarnaast is er ook voor gekozen om de rol van religie toe te voegen in de interviews omdat dit eerder door geïnterviewden werd genoemd als iets dat in verband staat met identiteit. Omdat de wijk Overvecht uiteindelijk een andere positie in de interviews heeft gekregen is ook de vraagstelling hieromheen aangepast. In eerdere interviews of interviews met mensen die in Overvecht wonen is specifiek gevraagd naar hun ervaringen met die leefomgeving. Andere jongeren zijn gevraagd naar hun ervaringen met hun leefomgeving in het algemeen. Omdat het merendeel van de respondenten uiteindelijk wel in Overvecht woont of heeft gewoond of de wijk Overvecht op een manier is genoemd in de interviews zal deze wijk wel besproken worden. Dit zal echter worden gedaan binnen het grotere thema leefomgeving. Het is niet mogelijk om conclusies te maken op basis van het feit dat men woont in Overvecht.

4.5 Methodologische reflectie

Om onderzoek te doen naar de ervaringen van in- en uitsluiting onder Turks- en Marokkaans-Nederlandse jongeren en hun dagelijkse realiteit zijn uiteindelijk verschillende interviews afgenomen. Zoals eerder gesteld was het bereiken van de doelgroep een moeilijk proces en het reactiepercentage daardoor laag.

Alle deelnemende jongeren waren enthousiast en bereid erover te praten, maar reageerden soms ongemakkelijk, wantrouwig of vonden sommige vragen lastig te beantwoorden. Dit kwam soms ook door het feit dat er zowel persoonlijke vragen als vragen over een collectief werden gesteld. Waar sommige jongeren het op persoonlijk vlak niet met iets eens waren, ervoeren zij wel dat dit voor bijvoorbeeld allochtone Nederlanders als groep zo was.

Omdat er sprake was van een laag reactiepercentage is er een minimale hoeveelheid interviews gehouden. De 1e twee interviews zijn niet opgenomen omdat dit van de instantie via wie de jongeren waren benaderd en waar de interviews plaatsvonden niet mocht. De eerste 4 interviews zijn daarnaast het kortst. Dit kan te maken hebben met het feit dat jongeren het

moelijk vinden om op zichzelf en hun ideeën te reflecteren en omdat het gaat over een onderwerp waar ze misschien wel een mening over hebben, maar die niet graag willen uiten. Ook is er misschien sprake geweest van een lichte bias naar het feit dat jongeren zich misschien wel buitengesloten of niet gehoord zouden voelen. Wanneer zij aangaven hier geen last van te hebben kon er daar ook niet op doorgevraagd worden. Iets wat zorgde voor kortere antwoorden.

De geïnterviewde jongeren geven vaak de wijk Overvecht als voorbeeld van bepaalde problematiek. Dit is opvallend aangezien dezelfde problematiek ook speelt in andere wijken. In de resultaten wordt hier dieper op ingegaan.

Een belangrijk onderdeel van dit onderzoek vormt de rol van de media. Zoals eerder gesteld hebben door de media uitgebrachte bevindingen aanleiding gegeven tot dit onderzoek en ook gedurende dit onderzoek blijven de media niet stil. Op 27 mei 2017 door Vera Mulder een artikel geschreven voor de correspondent waarvoor zij in gesprek ging over de Media met jongeren die een MBO opleiding volgden. Mulder geeft aan te zien wat voor gevolgen het heeft voor met name studenten met een migratieachtergrond wanneer zij zich niet gerepresenteerd voelen door de media. Waarbij wantrouwen, woede, een gebrek aan positieve rolmodellen een vruchtbare grond voor het voorduren van uitsluitende processen zouden zijn. Mulder kiest als uitgangspunt de school. Alhoewel dit een goede basis is voor een dergelijk onderzoek is in dit onderzoek voor een ander uitgangspunt gekozen omdat er in eerste instantie is gefocust op de wijk Overvecht en er daarvoor geprobeerd is via buurtorganisaties de jongeren te bereiken. Later is dit uitgebreid naar organisaties die actief zijn in alle buurten van Utrecht. Het bereik via de school is lastiger dan via buurtorganisaties omdat jongeren vaak zelf voor participatie in buurtorganisaties kiezen. Veel van de jongeren die in dit onderzoek doen, net als de jongeren waarmee Mulder in gesprek ging, ook MBO. Zij gaven ook aan dat hun opleiding soms ook de basis vormt voor stigmatisering.

5. Resultaten: Het perspectief van de jongeren

In deze paragraaf zullen de resultaten worden besproken aan de hand van 6 hoofdthema's: identiteit, gevolgen van het identificeren met of toegeschreven krijgen van een specifieke identiteit, thuis voelen, leefomgeving, ambities en dromen en veranderingen aan de

samenleving. Met de beschrijving van deze thema's kan vervolgens een antwoord worden geformuleerd op de verschillende deelvragen.

In het theoretisch kader ligt er een grotere nadruk op *citizenship* dan op identiteit. Uit de interviews kwam naar voren dat dit vooral een theoretische term is en jongeren zelf meer spreken van identiteit. In dit hoofdstuk zullen de twee termen met elkaar worden samengebracht. De consequenties van het toegeschreven krijgen van of identificeren met een specifieke identiteit zoals het mogelijk hebben van andere kansen, wel of niet gehoord voelen en wel of niet buitengesloten worden, zijn thema's die in het theoretisch kader al besproken zijn. In het theoretisch kader werd er dieper ingegaan op labelling, stigmatisering en discriminatie als theoretische begrippen terwijl in de interviews de praktijk daarvan meer naar voren kwam in het ervaren van andere kansen, buitengesloten voelen of.....

In het theoretisch kader lag er een grote aandacht op de middelen die jongeren tot hun beschikking zouden hebben, ook wel sociaal kapitaal genoemd om de door hun genoemde dromen te bereiken. In de praktijk bleken de jongeren hier niet expliciet mee bezig te zijn. Dit kan zijn doordat zij hier niet echt over hebben nagedacht of omdat zij nog bezig zijn met een opleiding en in mindere mate te maken krijgen met de noodzaak van sociaal kapitaal op de arbeidsmarkt. Echter komt de noodzaak van sociaal kapitaal voor hun dagelijks leven wel degelijk naar voren. Zowel het thema leefomgeving als het thema thuis voelen kwamen al eerder aan bod in het theoretisch kader. De ambiguïteit van het begrip van thuis voelen is wel iets dat voor het eerst genoemd werd in de interviews en daarna uitgebreider in het theoretisch kader is opgenomen. Het thema veranderingen aan de samenleving is naar aanleiding van het theoretisch kader bevraagd in de interviews om zo jongeren de ruimte te geven eigen oplossingen aan te dragen en nog meer hun eigen mening te portretteren.

5.1 Identiteit

Om inzicht te krijgen in de ervaringen en het dagelijks leven van Turks- en Marokkaans-Nederlandse jongeren uit Utrecht is het belangrijk om te onderzoeken hoe zij hun eigen identiteit vormgeven, hoe de identiteit van de groep wordt gevormd en hoe beiden door anderen wordt gezien of toegeschreven. In het theoretisch kader kwam dit onder andere terug in de theorie over *full citizenship* en de identificatie van jongeren. Het thema identiteit hangt sterk samen met andere thema's als het hebben van kansen, thuisvoelen en behandeling, omdat deze door jongeren gezien worden als consequenties van hun identiteit. Deze thema's zullen later in dit hoofdstuk worden behandeld

5.1.1 Eigen identiteit

Uit de interviews komt naar voren dat de identiteitsvorming van de jongeren sterk verschilt.

Wanneer de respondenten gevraagd worden waar zij vandaan komen antwoorden zij voornamelijk met de wijk of de stad Utrecht waarin zij wonen. Pas wanneer er zou worden doorggevraagd of de vraag zou in een andere context gesteld, geven zij aan te refereren naar de afkomst van hun ouders. “Uhhm ligt eraan ook wie t vraagt, dat ook maar meestal zeg ik gewoon Utrecht. Want ik ben ook hier geboren. . . . Maar pas als je vraagt wat is je afkomst”. (19 jaar, Overvecht)

Jongeren die zich vervolgens beschrijven als autochtoon doen dit stellig en op basis van het feit dat zij één ouder hebben die in Nederland is geboren, omdat zij het woord allochtoon een negatieve lading vinden hebben “Allochtoon is een negatieve term, iedereen is gewoon een mens.” (16 jaar, Lombok) of omdat zij zeggen zich volledig Nederlands te voelen “Want ik ben autochtoon” (17 jaar, Vleuterweide).

Jongeren die zich beschrijven als allochtoons geven daartoe als reden dat zij zichzelf zo beschouwen door hun uiterlijk “Uhm, ja, ik vind wel dat ik bij de allochtonen hoor, omdat ik er niet uitzie zoals een Nederlander.” (19 jaar, Overvecht), het feit dat hun ouders hier niet geboren zijn “Ja, je bent een allochtoon omdat je ouders niet in Nederland zijn geboren” (22 jr, Overvecht), of zoals een jongen van 16 uit Zuilen het beschrijft: “Wij zijn gewoon honderd procent Turks bloed.” (16 jaar, Zuilen)

Één van de geïnterviewde jongeren denkt dat vooral jongeren met twee Turkse of twee Marokkaanse ouders geneigd zullen zijn zich als allochtoons te zien maar afgaand op de antwoorden als gegeven in de interviews klopt deze bewering niet. Wanneer er gekeken wordt of er verschillen in identiteitsvorming zijn tussen jongeren waarvan één ouder Turks of Marokkaans is en de andere Nederlands en jongeren waarvan beiden ouders in Turkije of Marokko geboren zijn er geen opvallende verschillen te zien. Ook wanneer er gekeken wordt naar verschillen in opleidingsniveau wordt dit niet in verband gebracht met verschillen in identificatie. Één van de jongeren die aan de Universiteit studeert identificeert zich bijvoorbeeld met een autochtone identiteit terwijl de andere jongere die aan de Universiteit studeert zich juist meer allochtoon voelt.

Voor een 23 jarige jongen uit Overvecht is de allochtone identiteit iets dat vooral van buitenaf wordt toegeschreven “Ik voel me geen allochtoon maar ik weet wel dat ik gezien wordt als allochtoon” Op deze toegeschreven identiteit zal later in deze paragraaf verder worden ingegaan. Door vormen van uitsluiting is voor sommige mensen de identificatie met de eigen etniciteit toegenomen ten opzichte van de identificatie met de rest van de samenleving:

“Ik denk wel dat 40% zich misschien meer Marokkaans dan Nederlands voelt vanwege het gevoel dat ze hier niet geaccepteerd worden.” (19 jaar, Lunetten). Er is dan sprake van een reactieve etniciteit (Ersanilli, 2009).

Gedurende de interviews kwam het wel of niet bestaan van een religieuze identiteit naar voren. De één bleek deze wel te hebben maar hier geringe waarde aan te hechten: “Dat is, ik ben gelovig, ik geloof dat er meer is zegmaar uhm en als ik dan een richting moet kiezen dan kies ik toch de Islam omdat ik zo ben, niet opgevoed zegmaar maar . . . ik drink, ik bid niet, ik doe .. soms.. mee met het vasten dus dat is heel tegenstrijdig als je het zo bekijkt” (23 jr, Vleuterweide). Een ander hecht grote waarde aan deze identiteit : “De moslimidentiteit staat voorop en de islam eigenlijk ook. En dat zie je ook wel aan mij. Ik uh ga regelmatig naar de moskee, ik eet alleen hallal,uhm binnenkort ga ik ook weer vasten.” (17 jr, Lunetten) en weer een ander identificeert zich helemaal niet met een geloof “Mijn ouders geloven wel en weten niet dat ik niet geloof. Dat ik niet meer in god geloof.” (25 jr, Binnenstad)

Deze voorbeelden sluiten aan bij het proces van religieuze individualisering waarbij het geloof op een eigen manier wordt beleefd en ingevuld, hoewel de jongeren hun religie al dan niet op hun eigen manier invullen, wordt religie wel vaak gelijk gesteld aan etniciteit waardoor zij te maken krijgen met stigmatisering (Vellinga *b*, 2009; Leurs, 2015).

Voor sommige jongeren zijn de verschillende identiteiten die zij bij zich dragen moeilijk verenigbaar. Een islamitische jongen van 17 uit Lunetten geeft aan zichzelf te zien als Nederlander én als moslim. Wanneer het in de media echter gaat over allochtonen gaat het vaak indirect ook over moslims. En andersom wanneer het over moslims gaat gaat het vaak ook over allochtonen.

“Vaak als het over allochtonen gaat gaat het over Turkse Nederlanders, Marokkaanse Nederlanders, die t meest in de aandacht komen, vooral de laatste jaren en dat zijn toch ook vaak moslims en dat is wel een groep waar ik toe behoor, terwijl ik mezelf wel zie als Nederlander uhm, zie ik wel vaak als het gaat over allochtonen gaat het vaak ook indirect over de islam, over moslims.” (17 jaar, Lunetten)

In de identificatie van de jongeren is het mogelijk dat zij een meervoudige identiteit aannemen, zij zien zichzelf bijvoorbeeld als moslim en Nederlander, als Turks in de ene context en als bewoner van Overvecht in de andere. Het feit dat dit moeilijk verenigbaar is kan een gevoel van unbeloning veroorzaken (Ennaji, 2016)

Jongeren zelf identificeren zich met meerdere identiteiten. Dit kwam ook naar voren in de definitie van identiteit van Crul & Heering (2009): “*feelings and constructions of belonging to different groups and communities*”. Waaruit voortvloeit dat er meerdere identiteiten mogelijk zijn. Zo zien jongeren zichzelf bijvoorbeeld als onderdeel van de buurt. Wanneer zij gevraagd werden waar ze vandaan kwamen gaven zij vooral hun directe leefomgeving als antwoord. Daarnaast is er ruimte om zichzelf met de Nederlandse identiteit te identificeren en met de

moslimidentiteit, of juist alleen met een allochtone en een seculiere identiteit. Ook is het mogelijk dat jongeren zich in de ene context identificeren met de Nederlandse identiteit, bijvoorbeeld in het dagelijks leven, maar als iemand met dezelfde etniciteit hen aanspreekt ze zich tijdelijk als Turks opstellen. “Stel dat iemand me in het turks aanspreekt hier in Nederland om iets te vragen, dan vragen ze wel eens eerst in het Turks ben jij Turks, en dan zeg ik ja want dan weten ze dat ze me in het Turks kunnen aanspreken . . . “ (17 jr, Lunetten)

Een toegeschreven enkelvoudige identiteit kan ook invloed hebben op de identificatie van jongeren zelf. Zo zegt een 25 jarige jongen uit de binnenstad: “ Juist als er van buitenaf, hoe jij bekeken wordt, zo voel je je vaak ook.” Ook dit laat het bestaan van een reactieve identiteit zien, aangezien de identificatie van jongeren hiermee veranderd door de toegeschreven identiteit.

Een geïnterviewde 19 jarige jongen uit Overvecht denkt dat zijn vriend die geen nederlands paspoort heeft, zich daardoor waarschijnlijk ook minder met Nederland identificeert: “Hij zou zeggen Turkije . . . hij heeft sowieso geen nederlands paspoort, hij heeft een verblijfsvergunning” (19 jr, Overvecht). Hierbij zou citizenship, het hebben van de formele rechten, ook het full citizenship beïnvloeden omdat iemand zich hierdoor minder als Nederland identificeert.

5.1.2 Groepsidentiteit

Gedurende de interviews werden jongeren gevraagd naar hun mening met betrekking tot de bevinding van het SCP (2017) dat 40% van de Turkse en Marokkaanse Nederlanders zich niet meer thuis voelt in Nederland. In een latere paragraaf zal er verder worden ingegaan op het begrip thuis voelen, maar uit de antwoorden die de jongeren gaven kan worden afgeleid op welke manier jongeren denken over de identiteit van de ‘groep’. De eigen identiteit maakt namelijk deel uit van een groter geheel, mensen identificeren zich met een bepaalde identiteit.

Een 19 jarige jongen uit Overvecht is negatief over de groep: “Ik denk dat het meer de 40% (die zich niet thuisvoelt) is die zich niet normaal gedraagt of die andere regels houdt. Ja die wat extreem zijn [...] Als de politie je aanhouden ofzo kan je niet zeggen van jij discrimineert mij ofzo. Dan kan je je niet thuisvoelen in Nederland maar ze doen gewoon hun werk snap je?”

Een 22 jarige jongen uit Overvecht voelt zich in sommige gevallen onderdeel van de groep en in andere niet: “Ja, het verschilt heel erg per onderwerp. Het kan zijn dat mensen het globaal gaan hebben over de allochtoon. Hoe die is, en dan voel je je niet persoonlijk aangetrokken . . . maar wel in het hele brede verband dat je denkt, dat klopt niet en ja dan voel je je wel aangetrokken.”

Een 16 jarige jongen uit Zuilen ziet deze groepsidentiteit juist iets wat onlosmakelijk met zijn identiteit is verbonden “ja, als het over allochtonen gaat daar horen we wel bij”. De manier waarop jongeren de groepsidentiteit zien en de mate waarmee zij zich hiermee verbonden voelt

verschilt. In dit onderzoek is naast de eigen ervaring, ook veel ingegaan op de ervaring van ‘de groep’ in het algemeen.

5.1.3 Toegeschreven identiteit

Veel jongeren die aangaven zich niet allochtoon maar autochtoon te voelen, erkenden dat zij ervan bewust waren wel soms als allochtoons te worden gezien door hun uiterlijk, zoals al eerder werd beschreven. Dit heeft ook te maken met het feit dat ze als moslim worden gezien. Veel van de jongeren geven aan dit niet altijd als een belemmering te ervaren. Ook spreken veel jongeren zich uit over het feit dat zij zichzelf niet zo voelen maar dat er andere allochtone Nederlanders zijn die dit wel ervaren. Hiermee spreken zij zich ook uit over de, in de vorige paragraaf behandelde, groepsidentiteit. De toegeschreven identiteit lijkt de notie van full citizenship in de weg te zitten omdat de jongeren van buitenaf een Marokkaanse of Turkse identiteit krijgen toegeschreven terwijl ze zichzelf misschien identificeren als Nederlander. Dit wordt door een 22 jarige jongen uit Overvecht beschreven als:

“Het is, je bent in Nederland, iemand met een Nederlands paspoort is een Nederlander, dat is een feit maar toch wordt je niet zo gezien en toch wordt er altijd gewezen naar jou als die buitenlander en je bent nooit... Je maakt deel uit van de samenleving maar ook weer niet. Je bent een soort van een spook.” (22 jaar, Overvecht)

Iemand anders beschrijft het proces als:

“ik wordt gezien als Turk, en dat is best scheef, want op het moment dat ik geboren werd zei ik niet ‘yooo ik ben Turk vanaf nu jongens’” (23 jaar, Vleuterweide)

Uit de interviews komt naar voren dat de allochtone identiteit, mochten de jongeren zichzelf daar niet mee identificeren, vooral wordt toegeschreven door de media en de politiek. Als gevolg van de diplomatieke rel die in opkomst naar de Turkse verkiezingen plaatsvond moesten Turkse Nederlanders zich ineens uitspreken over de kwestie “Bijvoorbeeld met de diplomatieke rel, dat we ons ineens uit moesten gaan spreken over de kwestie” (17 jaar, Vleuterweide). In de aanloop naar de Nederlandse verkiezingen werd er veel focus gelegd op de buitenlandse identiteit. Veel jongeren gaven aan dat allochtone Nederlanders in de politiek niet als belangrijk worden gezien of zelfs op een negatieve manier worden benadrukt, zoals het feit dat de Nederlandse cultuur verloren zou gaan “De Nederlandse cultuur gaat misschien verloren . . . Door de grote hoeveelheid allochtonen bijvoorbeeld (22 jaar, Overvecht). Dit negatief labelen van een minderheidsgroep is wat Leurs (2015) bestempelde als ethnic strife.

Uit zowel het theoretisch kader als de interviews komt naar voren dat etniciteit en religie vaak

aan elkaar gelijk worden gesteld (Ennaji, 2016). Een 25 jarige jongen uit de Binnenstad ervaarde dat: “voornamelijk bij Marokkanen en Turken die zijn gewoon moslim, ja dat is nou, zo denken mensen”. Het kan ook juist andersom. Zo werd eerder al genoemd dat het voor de buitenwereld moeilijk verenigbaar is dat een 19 jarige jongen uit Lunetten zichzelf ziet als Nederlander én Moslim (Snel, 't Hart & Van Bochove, 2016). Dat religie vaak gelijkgesteld wordt aan etniciteit is problematisch omdat het jongeren de ruimte beneemt om hier wel of niet voor te kiezen en dit op een eigen manier in te vullen. In de paragraaf over eigen identiteit kwam naar voren dat hierin juist veel verschillen in bestaan. Jongeren die niet religieus zijn krijgen op deze manier ook te maken met stigmatisering jegens moslims. De toegeschreven identiteit van de jongeren lijkt vooral enkelvoudig te zijn. De buitenwereld ziet iemand als allochtoon, autochtoon of moslim en voor velen is dit moeilijk verenigbaar.

5.2 Leefomgeving

Zoals eerder beschreven was het reactiepercentage van de mensen uit Overvecht relatief laag en is ervoor gekozen ook jongeren vanuit de hele stad Utrecht te interviewen. In veel interviews is Overvecht en de andere directe leefomgeving van de jongeren wel onderwerp van gesprek. Overvecht wordt gekarakteriseerd als een aparte wereld en gemeenschap met een sterk multicultureel karakter. “toen kwam ik in aanraking met Overvecht en de wereld Overvecht en dat was best vet. Het minder was dat het wel multicultureel was maar dat er geen echte samenhang was” (22 jr, Overvecht) . “Dat is dus ook echt een gemeenschap” (23 jr, Vleuterweide)

De sociale cohesie en daarmee samenhang wordt echter gezien als laag. In het verleden werd Overvecht gekenmerkt door vele problemen en criminaliteit, maar ook anderen wijken kregen hiermee te maken.

“Ik zelf ben bijna nooit in Zuilen, een tijdje geleden zijn er veel problemen geweest namelijk met marokkanen enzo . . . Er wordt veel gestolen en hoe heet dat, veel chaos, veel gevechten dus neh ben niet zo vaak in zuilen. . . (lacht) Overvecht was nog erger. Daar woonde ik eerst.”(16 jr, Zuilen)

De vele onderzoeken en aandacht vanuit de media en politiek die hierop volgden hebben bijgedragen aan stigmatisering van de wijk Overvecht in het bijzonder. Een van de geïnterviewden, zelf niet woonachtig in Overvecht, zegt hierover: “Ik denk dat mensen denken dat Overvecht echt een soort van uuuuh, representatie is van het probleem in Nederland tussen zwart en wit” (25 jaar, Binnenstad).

Ondanks pogingen van de gemeente om de wijk te verbeteren en het werk van veel lokale initiatieven, zoals bijvoorbeeld van de stichting Jongeren in Utrecht die vele succesvolle projecten organiseert, zijn deze problemen nog niet geheel verdwenen. Volgens de geïnterviewden jongeren heeft dit te maken met het feit dat de door de gemeente ondernomen

beleidsuitvoeringen niet aansluiten op de realiteit en sommige bewoners het idee hebben maar weinig terug te zien van de hoeveelheid geld die erin wordt geïnvesteerd. Er bestaat een hoge werkeloosheid, wat resulteert in een slechte sociaal economische status en een mogelijk verlies aan hoop op betere kansen.

“Juist juist en hoe ga jij denken over, ik heb het woord een paar keer voorbij zien komen, maar dat is, dat stukje hoop. Waar haal jij hoop vandaan en hoe geef je het door. Het is als een infectie, t is je leeft zo dan wel als gezin maar als jij onder de armoedegrens zit dan kan jij bijna niks. Dan kan jij bijna niks en dan, het is, het is heel jammer maar hoe geef je dan als ouders het verhaal als hoop, het is een levensles, maar hoe geef je dat door, hoe geef je door aan je kind dat het allemaal kan en dat je je best moet doen en dat je kan slagen in de samenleving.” (23 jaar, Overvecht)

Het milieu zorgt op deze manier voor een verslechtering in het sociaal kapitaal. Je ziet dat jongeren zich vooral tot de eigen groep gaan richten en er zo bonding kapitaal ontstaat (Lancee, 2012) “het zijn vriendengroepjes die elkaar zo hebben gevonden, op de zelfde tijd geboren, hebben alles samen meegemaakt en die leven ook echt voor elkaar. . . “ (22 jaar, Overvecht). Hier zie je een *corner boys* cultuur ontstaan.

Voor jongeren die niet meekomen op school wordt het aantrekkelijker om zich bezig te houden met drugs. Veel jongeren groeien op in deze omgeving

“Maar als je dan ziet dat er geen sociale samenhang is, dat je ouders bijvoorbeeld niet met de burens praten dan is dat meteen al iets, je groeit er gewoon mee op.” (23 jaar, Overvecht)

Het gebrek aan sociale samenhang zou een gevolg kunnen zijn van vroegere criminaliteit wat mensen meer op zichzelf liet richten. Hieruit kan een *delinquent* subcultuur ontstaan (Cohen, 1995 in Siegel 2011).

Ook stigmatisering van de leefomgeving kan bijdragen aan een versterkte focus op problemen. Één van de geïnterviewden maakt een vergelijking met de Haagse schilderswijk. Ook dat is een wijk met veel allochtone inwoners die vaak negatief in het nieuws komt.

“Als je ziet hoe ze daar, zegmaar, over spreken. Dan weet je wel dat die mensen die gaan zich ook helemaal niet thuisvoelen in die wijk, die gaan zich pas thuisvoelen in Nederland als ze ergens anders gaan wonen dus in een hele nette normale wijk waar hun ook gewoon weer deel uit kunnen maken van de samenleving want dat kan daar dus blijkbaar niet.” (23 jaar, Overvecht)

De dynamiek tussen stigmatisering van de leefomgeving van buitenaf en de eigen beleving van diezelfde leefomgeving van jongeren zelf, komt hierin goed naar voren. Deze dynamiek kwam terug in het onderzoek van Luuk Slooter (2015) in de banlieues. Ondanks de bovengenoemde problemen die door de geïnterviewden worden aangedragen gaven veel jongeren aan Overvecht te ervaren als een fijne leefomgeving of dezelfde problemen terug te zien in andere wijken, zoals eerder beschreven. Hoewel problemen zich voordoen in een wijk

en deze, mede door negatieve berichtgeving, een negatief stigma opgeplakt krijgen creëren zij hierin wel hun dagelijkse realiteit. Ook identificeren zij zich meer met de directe leefomgeving dan met ene groter geheel.

5.3 Gevolgen in- en uitsluiting

De door sommige jongeren aangegeven discrepantie tussen de eigen identiteit en de toegeschreven identiteit komt tot uiting in onder de subthema's: gehoord voelen, buitensluiting en het hebben van andere kansen of anders behandeld worden. Deze zullen in deze paragraaf gezamenlijk besproken worden. Hoewel er in deze paragraaf veel voorbeelden van uitsluiting naar voren komen heeft het identificeren met of toegeschreven krijgen van een bepaalde identiteit heeft niet alleen maar negatieve consequenties. Sommige van de geïnterviewde jongeren halen er ook positieve dingen uit "Ja uhm, het heeft me wel gedwongen om op verschillende manieren naar dingen te kijken, ik ben met verschillende culturen opgevoed, ik ben religieus geweest ik ben nu niet religieus. omdat ik altijd, wat jij al zegt, een beetje schipper tussen verschillende groepen, denk ik wel dat ik beter ben geworden in verschillende manieren kijken naar situaties" (25 jaar, Binnenstad)

"Juist het feit dat ik allochtoon ben dat helpt soms omdat ik dan, dat mensen dan denken van oh van hem had ik t niet verwacht."(22 jaar, Overvecht)

Er zijn ook juist plekken waar een bepaald identiteit iets positiefs heeft. Mensen voelen zich bijvoorbeeld gehoord in een moskee of buurthuis waar hun religieuze of ethnische identiteit positief naar voren komt.

5.3.1 Gehoord voelen hangt af van geografische schaal en van individuele versus collectieve identiteit

De meeste jongeren geven aan zich in hun eigen omgeving altijd gehoord te voelen door bijvoorbeeld vrienden en familie. "Ja, als ik echt serieus wil zijn enzo dan zijn mijn vrienden ook serieus" (16 jaar, Zuilen). Soms voelen zij zich niet gehoord door instanties als de school of werkgever maar zij geven zelf aan dat dit komt doordat het een bureaucratische organisatie is:

"Uhm op school wat minder (maar) als je op school naar iedereen moet luisteren en je hebt bijvoorbeeld 300 tot 400 leerlingen naar wie je moet luisteren." (19 jaar, Overvecht). Enkele jongeren geven aan zich in de eigen omgeving en dan met name de buurt wel gehoord te

voelen maar zich landelijk in de politiek niet vertegenwoordigd of gehoord te voelen.

“Politiek voel ik me niet thuis, maar hier in de buurt wel.” (17 jaar, Vleuterweide)

“Ik voel me gehoord op school, ik voel me gehoord door mijn familie en vrienden (maar) Ik voel me niet landelijk gehoord. “(16 jaar, Lombok)

Deze bevindingen staan haaks op de bevinding van Gowrincharm (2001) dat juist de buurt een domein vormt van uitsluiting.

Ook in de media voelen sommige jongeren zich niet vertegenwoordigd of op een negatieve manier weggezet. Dit zorgt ervoor dat negatieve beeldvorming wordt verspreid (ECRI, 2008). De rest van de bevolking kan zo anders tegen een bepaalde groep gaan aankijken en de overheid reageert op incidenten gesignaleerd in de media en kan hier beleid op gaan aanpassen (Douwes, 2009). Dit kan grote gevolgen hebben. Een 17 jarige jongen uit Lunetten is hier uitgebreid op ingegaan. Hij beschrijft de negatieve manier waarop moslims worden weggezet en wat voor consequenties dit heeft.

“Bijvoorbeeld met de turkse verkiezingen. Er werden 9 van de 10 keer waren er tegenstanders van erdogan, turkse Nederlanders uitgenodigd om hun verhaal te doen, dat zijn vaak toch wel seculiere, mensen met een seculiere levensstijl en dat is dan toch wel een beetje het beeld dat mensen krijgen. Zie je als je goed geïntegreerde mensen hebt dan zijn het mensen met een seculiere levensstijl met een seculiere achtergrond”

“Ze nodigen die treitervloggers uit en dan zijn dat de mensen die het vaakst in de media komen. . . en als dan soms die treitervloggers die beginnen dan over de islam te vertellen en dan denken ze van zie je . . . “

“Moslims die misdragen zich [sic], die komen uitgebreid in de media, dan is het net alsof dat een weerspiegeling is van de islam. Dan denken ze heel veel moslims misdragen zich dan zal de islam ook wel iets mis mee zijn.”

Met deze voorbeelden laat hij zien dat negatieve voorbeelden worden uitgelicht en hiermee als voorbeeld worden genomen voor de identiteit van de gehele groep. Hierbij voelt hij zich niet persoonlijk gediscrimineerd maar wel als onderdeel uitmakend van een groepsidentiteit (Crul & Heering, 2008)

Ook onderschrijft hij het feit dat moslims zich niet altijd vertegenwoordigd voelen in de entertainment media (Shadid, 2009):

“. . . in de media, programma's zoals pauw . . . nouw meer van die praatprogramma's zegmaar Dat daar meer ook bijvoorbeeld imam's worden uitgenodigd, of niet alleen imams maar mensen die naar de moskee gaan . . . bijvoorbeeld tijdens de ramadan, dat er iemand wordt uitgenodigd . . . , hoeft

niet altijd, uhm maar ook dat er in een normale situatie in een normale context. [iemand wordt uitgenodigd] niet altijd als er een probleem is . . . “

Deze voorbeelden van gehoord en vertegenwoordigd voelen geven een tendens aan die ook in de literatuur zichtbaar is. Er is sprake van een geografisch verschil in de mate waarop men zich gehoord voelt of men zich kan identificeren. Eerdere onderzoeken van Tonkens & Duyvendak (2016) en Ennaji (2016) onderschreven het feit dat mensen met een migratieachtergrond sneller geneigd zijn zich met de buurt te identificeren dan met Nederland als geheel. De mate waarin de respondenten zich gehoord voelen wordt kleiner naar mate het schaalniveau wordt verhoogd. Op lokale schaal voelen veel van de geïnterviewde jongeren zich dus meer gehoord dan binnen de nationale context. Dit zou een gevolg kunnen zijn van het feit dat de lokale identiteit als meer insluitend wordt gezien dan de nationale identiteit (Snel, 't Hart & Bochove, 2016).

De meeste jongeren geven aan zich, vroeger, wel eens buitengesloten te hebben gevoeld door leeftijdsgenoten of huisgenoten maar zich niet zo te voelen in relatie tot de samenleving. Een 25 jarige jongen uit de binnenstad geeft een uitgebreid antwoord als hem wordt gevraagd of hij zich wel eens buitengesloten voelt

“Uhm buitengesloten, nee dat vind ik net iets te harde term. Maar wel dat je niet ergens bij hoort. . . . Buitengesloten klinkt zo actief . . . Maar wel zo'n soort gevoel wel onbewust hoor door de omgeving. “

“Toen ik alleen maar Nederlandse vrienden had, die niet begrijpen wat de cultuur van mijn ouders is en vice versa. Voornamelijk een cultuur kloof. . . Het komt heel veel door onbegrip eigenlijk. . . . “

“Dat voelt vervelend, zeker omdat er, uhm, zeker als je het niet accepteerd, dat je.. ik heb nu geaccepteerd dat er een bepaalde kloof is. En daar kan je wel wat aan doen door heel veel uit te leggen maar als daar de behoefte niet voor is dan is er niks anders dat je kan doen dan accepteren maar het voelt wel soms alsof je niet begrepen wordt. En dat is vervelend.”

Hierin is terug te zien dat jongeren zich ook niet altijd in de directe omgeving gehoord voelen.

5.3.2 Veranderende kansen tussen individuele en groepsidentiteit

De meeste jongeren geven aan zelf dezelfde kansen te hebben als alle andere Nederlanders. Vraagt men hen echter of ze vinden dat iedereen in Nederland gelijke kansen heeft dan antwoorden ze negatief.

“Ik denk dat ik daarin een unieke situatie ben. Het maakt me niet echt uit wie er tegenover me staat . . . ik voel me nooit minder gehoord. Juist het feit dat ik allochtoon ben dat helpt soms omdat ik dan, dat mensen dan denken van oh van hem had ik t niet verwacht.... dat [anderen minder kansen krijgen] dat is, dat is een feit (22

jaar, Overvecht)

Volgens Crul & Heering (2009) geven mensen inderdaad vaak aan persoonlijk dezelfde kansen te hebben maar vinden zij dat de etnische groep waarmee zij zich identificeren meer gediscrimineerd wordt. Hierin is de dynamiek tussen de identiteit van de groep en de individuele identiteit zichtbaar. Allochtone Nederlanders zouden bijvoorbeeld minder snel worden aangenomen “[of ik minder kansen heb] Dat is voor mij moeilijk in te schatten want ik heb dat nog niet zelf meegemaakt. Ik heb wel gehoord dat er enigszins sprake is van discriminatie op de arbeidsmarkt” (17 jaar, Lunetten). Deze jongen geeft aan hier zelf nog niet mee te maken te hebben gehad maar wel een extra Nederlandse naam te hebben gekregen om die in te kunnen zetten bij het solliciteren. Dit kan ook worden gezien als een vorm van sociaal kapitaal. Hij heeft zijn Nederlandse naam gekregen om in te kunnen zetten als *bridging* kapitaal. Een 25 jarige jongen uit de Binnenstad geeft aan dat hij soms te maken krijgt met discriminatie op de arbeidsmarkt: “als ik solliciteer op een functie, vacature en ik krijg het bericht dat de vacature al intern vervuld is en ik kijk twee dagen later en de vacature staat weer open. En een Nederlandse vriend van mij die solliciteert daar wel voor de grap en die krijgt een gesprekje.”, maar dat er ook sprake is van positieve discriminatie.

Naast discriminatie op de arbeidsmarkt, zijn er ook beleidsmaatregelen tijdens het uitgaan die als discriminerend en segregierend kunnen worden ervaren. Ook zouden zij veel sneller worden aangehouden door de politie “... Je wordt sneller aangehouden daardoor” (16 jaar, Zuilen). Uit het onderzoek van Crul & Heering (2009) dat dit de twee belangrijkste domeinen van uitsluiting waren volgens de jongeren die zij ondervraagden. Zo verteld een jongen over het uitgaan: “. . . Waarom heb ik een schoolkaart en als ik naar de club ga en ik laat hem zien dan zegt ie dat dat geen studentenpas is en dat ik er niet mee naar binnen mag . . . “ (22 jaar, Overvecht). Hierbij is de opleiding het uitgangspunt van uitsluiting. Hier zal later nog op worden teruggekomen.

Enkele jongeren hebben ervaring met een andere behandeling als gevolg van het feit dat zij als allochtoon worden gezien. Zo ook een 23 jarige jongere uit vleuterweide.

[...] ik wordt wel eens af en toe gewoon anders behandeld [...] Het klinkt echt heel stom maar naast iemand gaan zitten in de bus ofzo dan worden tassen echt, ik overdrijf niet.. Het kan zegmaar aan mij liggen of voor hetzelfde geld gaat een Nederlandse jongen naast haar zitten en doet ze hetzelfde zegmaar maar dat zijn wel zegmaar dingen dat ik denk, .. is dit nou omdat ik hier ga zitten.. of dat iemand er gaat zitten, snapje. [...] Maar het is me ook opgevallen dat hoe ik erbij loop qua kleding enzo dat dat ook uitmaakt. Ik heb ook wel eens op m'n stage, tijdens een presentatie, dat ik met een pak naar m'n stage ging en dat er een oud vrouwtje naast me kwam zitten, dat gebeurde nooit, echt nooit.” (23 jaar, Vleuterweide)

5.3.3 Kapitaal en Leefomgeving als onderdeel van de gevolgen van uitsluiting

Wanneer de sociale cohesie in de leefomgeving laag is, zorgt dit voor weinig bonding kapitaal. Omdat het netwerk binnen de directe omgeving niet kan worden uitgebreid. Volgens een jongen van 22 jaar uit Overvecht is dat ook in deze wijk het geval.

De bevinding van Crul & Heering dat veel kinderen in een klas terecht komen met klasgenoten van merendeel allochtone afkomst wordt door hem bevestigd “je gaat naar school en je komt in de klas met kinderen van merendeels allochtone afkomst. Zo groei je op, je krijgt een favoriete vriendengroepje die allemaal precies hetzelfde hebben meegemaakt” hierbij zal vooral bonding kapitaal worden gevormd.

Het feit dat iemand van VMBO advies krijgt of MBO advies krijgt, onder andere door mogelijke vooroordelen of door ander gedrag, kan dan door het sociaal kapitaal ook het menselijk kapitaal beïnvloeden. Vanuit Cohen's theorie over het ontstaan van subculturen als gevolg van uitsluiting komt naar voren dat autoriteitsfiguren waar jongeren mee te maken krijgen zoals de school en de werkgever vaak over vooroordelen beschikken.

“. . . dan doet ie cito examens en omdat ie een andere houding heeft in de klas dan mag die naar vmbo gaan. . . Je kan zoveel meer, je hebt zoveel potentie en niemand ziet het. En als zo'n leraar in zo'n groep 7 of groep 8 niet ziet dat jij meer kan dan wat de rest van de school ziet dan heb jij eigenlijk al gefaald.” (22 jr, Overvecht)

De leefomgeving, samen met sociaal kapitaal en bepaalde stigmatisering zorgt ervoor dat er dan ook scheidingslijnen op basis van bijvoorbeeld opleidingsniveau ontstaan. Volgens Lancee (2012), is het inkomen en de participatie op de arbeidsmarkt van Turkse of Marokkaanse Nederlanders vaak lager. Ook een 25 jarige jongen uit de Binnenstad bevestigt dat uitsluiting op basis van etnische identiteit nauw samenhangt met sociaal economische klasse. “Het is arm en rijk, het is sociaal economische klasse en dat is weer gekoppeld aan arbeiders die migranten zijn die zijn hier naar toe gekomen. Die komen nou eenmaal binnen in een sociaal economische klasse.” (25 jr, Binnenstad)

Één van de geïnterviewde jongeren, een 22 jarige jongen uit Overvecht, geeft aan dat specifiek MBOers vaak buitengesloten worden in de samenleving.

“Een MBO’er heeft gewoon geen plek in de samenleving en overal valt ie erbuiten en die wordt altijd benadeeld, echt altijd met alle soorten benadeeld en niemand neemt m serieus. [...]

Juist, het grappige is, als je heel laagdrempelig gaat kijken dan zie je dat een MBO’er die mag niet meedoen met studentenverenigingen want studentenverenigingen zijn voor HBOers en, hoe zou zo iemand een nieuw netwerk kunnen opbouwen, hoe zou zo iemand kunnen veranderen als die niet eens bij zulke clubjes mag horen.” (23 jaar, Overvecht)

Uit deze uitspraken is af te leiden dat door het feit dat MBO’ers vaak uitgesloten worden van bepaalde activiteiten, hen de mogelijkheid wordt ontnomen tot het opbouwen van nieuwe *bridging* kapitaal. Dit maakt het voor de subcultuur college boy moeilijker om door te studeren omdat deze juist op zoek is naar *bridging* sociaal kapitaal.

Dit soort zaken kunnen zorgen voor statusfrustratie, waarbij jongeren zich niet fijn voelen met het stempel dat zij krijgen opgedrukt (Siegel, 2011). Zij kunnen zich dan gaan vormen naar drie subculturen. Zoals verwacht zijn er geen interviews afgenomen met delinquent boys, omdat deze ogenschijnlijk niet willen meewerken of slecht bereikbaar waren. Wel werd er in de interviews over delinquent boys gesproken:

“ . . . Dan merk je dat veel jongens zich gaan bezighouden met dealen en dat soort dingen. Jongens uit de buurt . . . dat ze op een gegeven moment met school zijn gekapt omdat ze het niet meer leuk vinden. Niet interessant. En uiteindelijk dachten ze zoiets van ja ik kan toch makkelijk snel geld maken dus het is heel aantrekkelijk.” (23 jr, Overvecht)

Deze jongens verworpen de normen en waarden van de rest van de maatschappij. De geïnterviewden vormden zich vooral naar de corner boy en college boy subcultuur. Het voorbeeld van de corner boy richt zich vooral op de groepsidentiteit en de directe omgeving.

“meest met turken ga ik om . . . buiten chillen met vrienden is het leukst” (16 jaar, Zuilen). Anderen richten zich wel op de normen en doelen van de dominante groep in de samenleving en proberen *full citizenship* te verkrijgen (Cohen, 1955 in Siegel 2011). Educatie ligt volgens Koopmans (2004) aan de basis van integratie en een gelijke maatschappij en is een manier waarop insluiting kan worden gerealiseerd. Een 22 jarige jongen uit Overvecht geeft aan dat dit voor veel jongeren moeilijker is gemaakt door nieuw overheidsbeleid. Door veranderingen in het sociale leenstelsel wordt het voor jongeren die zijn opgegroeid rond de armoedegrens, minder aantrekkelijk om te gaan lenen en zullen zij sneller geneigd zijn bijvoorbeeld een eigen bedrijf te beginnen. Dit terwijl de norm in de samenleving wel nog steeds hetzelfde is gebleven: “. . . Je [hebt] een hele grote sociale druk vanuit de samenleving . . . je moet hbo gaan doen, want anders ben je geen, ben je niks” (22 jaar, Overvecht).

Hiermee wordt sociaal kapitaal opbouw ontmoedigd en bemoeilijkt, terwijl dit juist belangrijk is voor het bereiken van *full citizenship*.

5.3.4 Invloed op thuis voelen

Alhoewel de jongeren aan gaven af en toe minder kansen te ervaren of anders behandeld te worden, zeggen de meesten zich thuis te voelen in Nederland. Met name op lokaal niveau en in de buurt voelen mensen zich thuis. Wanneer men echter spreekt over Turkse- en Marokkaanse- Nederlanders als groep, onderschrijven zij de bewering dat veel mensen zich niet meer thuis zouden voelen. Dit komt voornamelijk naar voren wanneer er gesproken wordt over het huidige politieke klimaat. De al eerder genoemde aanloop naar de verkiezingen heeft volgens veel jongeren gezorgd voor een vergrootglas op de allochtone gemeenschap en onder andere het conflict met het Turkse consulaat heeft ervoor gezorgd dat veel Turkse- Nederlanders het idee hadden dat zij partij moeten kiezen. Ook de hard toon van het debat heeft een negatief effect gehad op het gevoel van thuisvoelen (Ersanilli, 2009)

“Door uitspraken die zijn gemaakt door politiek, door Wilders enzo kan het wel zo zijn. Er is een tijdje geweest dat mensen echt zeiden van we gaan deze keer echt teruggestuurd worden.” (16 jaar, Zuilen)

In sommige gevallen voelen mensen zich nog wel thuis in Nederland, maar is hun buitenlandse identiteit wel belangrijker geworden dan hun Nederlandse. Naast het feit dat men zich niet thuis voelt door het politieke klimaat, wat versterkt wordt door stigmatisering van de media, speelt ook de slechte sociaal economische situatie van veel mensen een rol. Toch wordt niet thuis voelen wel als een te zwaar begrip geschat. Volgens de jongeren betekent je niet thuis voelen in niet alle gevallen dat je weg wilt uit Nederland.

“Maar dat is meer, je voelt je niet thuis in een land maar het is wel nog steeds jouw land dus het is, het heeft verschillende kanten. Het is niet zo dat iemand die zich niet thuisvoelt, terug wilt naar hun eigen land.” (23 jaar, Overvecht).

Uit de interviews komt de definitie van thuisvoelen van Duyvendak (2009) naar voren die een onderscheid maakte tussen *haven* en *heaven*. *Haven* de concrete notie van thuisvoelen blijkt onder de jongeren aanwezig. Zoals eerder gesteld identificeren zij zich met de directe omgeving en voelen zich hier comfortabel. Dit is terug te zien in het feit dat jongeren zich in de directe omgeving gehoord voelde en zich fijn voelden in hun buurt. De andere notie van thuis voelen blijkt echter in mindere mate aanwezig. Verschillende jongeren gaven aan discriminatie te ervaren of zich niet thuis of gehoord te voelen in de politiek. Ook gaven zij voor de groep als geheel aan dat dit niet vanzelfsprekend is. Hiermee wordt niet voldaan aan het gevoel dat zij zichzelf kunnen zijn en zich volledig kunnen ontplooiën. De *heaven* notie speelt zich meer af op landelijk niveau maar blijkt in de praktijk niet geheel tot zijn recht te

komen.

5.4 Toekomstperspectief

Wanneer de jongeren werden gevraagd naar hun ambities en dromen werd duidelijk dat er veel verschillen maar ook veel overeenkomsten zijn. Veel van de geïnterviewden wilden vroeger in dienst treden van de overheid als politieagent, brandweer of bij defensie. Dit vroegere toekomstbeeld is bij iedereen veranderd om negatieve of positieve redenen:

“Ja je groeit toch op buiten, je vindt politie rare mensen enzo, ben vaak aangehouden voor niks.” (16 jaar, Zuilen)

“Ik wilde altijd politieman worden en later dacht ik mweh, misschien is dat toch niet mijn ding. [...] Ik keek zo even naar de job en ja, je leven elke dag zo op het spel zetten. En, dat is wel iets wat je moet kunnen.” (19 jaar, Overvecht)

Op de vraag wat hun grootste droom is antwoorden veel jongeren hetzelfde: een mooie en gelukkige toekomst, met een diploma, vrouw en kinderen. Zij zien school als een belangrijke onmisbare factor om deze droom uiteindelijk te bereiken. Verder hebben de jongeren ook persoonlijke grootste dromen zoals het worden van profvoetballer, naar het paradijs gaan, goed integreren en het leven van anderen verbeteren.

In conclusie op het bespreken van hun ervaring met in-en uitsluiting wordt de jongeren gevraagd wat zij zelf graag aan de samenleving zouden willen veranderen. Aan de ene kant pleiten de jongeren voor meer sociale cohesie en insluiting, waar zij aan de andere kant ook een grotere diversiteit willen bevorderen. Zowel de bewoording als de manier waarop dit kan worden bereikt verschilt. De één heeft vertrouwen in de politieke partij DENK om dit te bewerkstelligen, anderen geven als voorbeeld om mee te doen aan onderzoeken als deze.

Één van de jongeren legt de nadruk op dat er meer begrip voor de Islam zou moeten komen. Dit is te bereiken door een betere representatie in de media. Moslims zouden ook aan het woord moeten worden gelaten een onderwerp niet gelinkt is aan de Islam. Op die manier kan er meer insluiting worden gecreëerd. Bovenal zijn de jongeren opzoek naar meer begrip in de samenleving voor elkaar. “Dat niemand zich eigenlijk buitengesloten hoort te voelen, hoe dan ook, je bent en blijft een mens”(19 jr, Overvecht)

5.5 Conclusie resultaten: Ervaring van in – en uitsluiting

Uit het theoretisch kader kwam naar voren dat uitsluiting zowel multidimensionaal als relatief is, en op sociaal of materieel vlak kan plaatsvinden (Jehoel-Gijsbers et al., 2008). Eenzelfde definitie komt naar voren in de interviews. In deze paragraaf werd dieper ingegaan op de verschillende vormen van uitsluiting zoals niet gehoord worden, andere kansen ervaren of anders behandeld worden. Het multidimensionale aspect komt naar voren

In het feit dat de jongeren uitsluiting ervaren op verschillende terreinen zoals de arbeidsmarkt, in het onderwijs en tijdens het uitgaan. Daarnaast loopt uitsluiting niet alleen langs etnische lijnen, maar vindt het ook plaats op basis van religie, sociaal economische status of opleidingsniveau. Het wordt daarnaast gezien als iets relatiefs dat anderen niet ervaren “. . . ik denk dat als ik het uitleg veel mensen het wel begrijpen maar niet in dezelfde situatie zitten” (25 jr, Binnenstad) “. . . Het is wel dat je een extra stap moet nemen die je eigenlijk niet wil nemen [en die mensen die officieel autochtone Nederlanders worden genoemd niet hoeven te nemen].” (22 jr, Overvecht)

Uitsluiting op de arbeidsmarkt is een meest genoemde factor van uitsluiting op materieel gebied. Zo zouden jongeren minder snel kans maken op een baan. Daarnaast wordt ook hun kapitaal minder gewaardeerd. Veel van de geïnterviewden geven zelf aan dat op basis van het feit dat zij een MBO opleiding doen of VMBO hebben gedaan er sommige dingen zijn waar zij niet aan kunnen deelnemen en er een negatief stigma kleeft aan hun opleiding.

Uitsluiting op sociaal gebied vindt vooral plaats wanneer er een gebrek aan participatie en culturele integratie is. Veel geïnterviewden gaven aan zich in de media en politiek niet gehoord te voelen. Er lijkt hiermee sprake te zijn van sociale uitsluiting. Hierbij bestaat er een gebrek aan *full citizenship*. Veel van de jongeren geven aan geen *full citizenship* te hebben doordat zij niet zichzelf kunnen zijn omdat ze hun verschillende identiteit niet met elkaar kunnen verbinden, discriminatie ervaringen, zich een spook voelen in de samenleving, of tussen culturen schipperen. Het feit dat hun eigen identiteit niet gelijk is aan de identiteit die zij krijgen toegechreven, in combinatie met deze factoren, draagt bij aan een vermindering van het *heaven* aspect van thuis voelen.

6. Conclusie

In dit hoofdstuk zal er antwoord gegeven worden op de hoofdvraag:

“Hoe ervaren Marokkaanse- en Turkse Nederlandse jongeren uit Utrecht insluiting en uitsluiting, op welke manier komt dit tot uiting en op wat voor manier gaan zij hiermee om?”

Om dit te doen zullen aan de hand van de resultaten eerst de deelvragen beantwoordt worden om met deze deelconclusies de hoofdvraag te beantwoorden. Daarna zullen er aanbevelingen voor vervolg onderzoek worden gegeven. Allereerst werd gekeken naar hoe de identiteit van Turks – en Marokkaans Nederlandse jongeren uit Utrecht vorm krijgt. De identiteit van de onderzochte Turks – en Marokkaans Nederlandse jongeren uit Utrecht komt als eerste tot stand door identificatie van de jongeren zelf. Veel van de jongeren identificeren zich met verschillende identiteiten in verschillende contexten, de eigen identiteit neemt dan ook een meervoudig karakter aan. Deze enkelvoudige identiteit is onderdeel van een groter geheel. De jongeren identificeren zich daarnaast met verschillende groepsidentiteiten, zoals het moslim zijn, allochtoon of autochtoon. Als derde is er de toegeschreven identiteit. Deze komt voort vanuit de media, de politiek en de rest van de samenleving. In tegenstelling tot de eigen identiteit is de toegeschreven identiteit vooral enkelvoudig. Hierbij is te zien dat religie steeds vaker gelijk wordt gesteld aan de etniciteit.

Ten tweede werd gekeken wat in – en uitsluiting voor Marokkaans en Turks Nederlandse jongeren betekent en in hoeverre ze deze in- en uitsluiting ervaren. De groep waarmee zij zich vaak identificeren daarentegen krijgt stelselmatig te maken met labelling en discriminatie. Dit komt voort uit de media, die op incorrecte wijze rapporteert en waarin jongeren met een migratieachtergrond onderbelicht blijven of negatief worden weggezet. Daarnaast zien jongeren zich in de politiek niet gehoord. Een leefomgeving waar zich veel problemen voordoen kan bijdragen aan stigmatisering en de kansen van jongeren verminderen. In – en uitsluiting komt voor de jongeren vooral terug op nationaal niveau, waarin ze zich niet vertegenwoordigd voelen in de politiek en de media. Het heaven aspect van thuis voelen is hierdoor in verminderde mate aanwezig, jongeren hebben niet altijd het idee dat zij full-citizenship bezitten omdat zij niet ervaren dat ze ook symbolisch als co-

citizen worden gezien. Op lokaal niveau ervaren de jongeren vooral insluiting, het haven aspect van thuis voelen is dus wel aanwezig. In- en uitsluiting worden vooral concreet ervaren in onderwijs; een verminderde mate van sociaal kapitaal zorgt ervoor dat opklimmen in het onderwijs moeilijker is, arbeidsmarkt; jongeren ervaren discriminatie bij sollicitaties en in de media en de politiek op een abstract level; hierin worden jongeren met een migratieachtergrond vaak negatief gelabelled en gestigmatiseerd weggezet of juist ondervertegenwoordigd.

Deze vormen van uitsluiting vinden vooral plaats op basis van etniciteit maar heeft ook te maken met opleidingsniveau en sociaal economische klasse en met het bezit van bonding en met name bridging sociaal kapitaal. Dit verminderd concrete uitsluiting maar hoeft niet altijd het gevoel van uitsluiting te verminderen.

Vervolgens werd gekeken wat deze in- en uitsluiting voor gevolgen hebben. Hierbij is te zien dat een deel van de jongeren kenmerken vertoont van de subcultuur cornerboy, waarbij je ziet dat ze vooral gericht zijn op de directe familie en omgeving. Ze bouwen vooral bonding kapitaal op. Aan de andere kant laten veel jongeren kenmerken van de subcultuur college boy zijn waarbij ze op zoek gaan naar bridging kapitaal. Beiden subculturen laten zien dat het ontbreken van beiden definities van thuis voelen kunnen leiden tot een verminderd gevoel van *full-citizenship*. De jongeren staan hier echter wel positief tegenover: op persoonlijk vlak hopen zij allemaal op een mooie toekomst en op collectief vlak doet het sommige jongeren niet zoveel en anderen jongeren proberen bij te dragen aan meer sociale cohesie, diversiteit en begrip voor elkaar. Met deze antwoorden kan een antwoord geformuleerd worden op de hoofdvraag. Marokkaans- en Turks Nederlandse jongeren ervaren vooral insluiting in de directe omgeving en het *haven* aspect van thuis voelen. Stigmatisering van buitenaf zorgt ervoor dat hun eigen identiteit niet gelijk is aan de identiteit die zij krijgen toegeschreven. Dit zorgt ervoor dat zij in mindere mate *full citizenship* ervaren. Als gevolg hiervan is niet bij iedereen het *haven* aspect van thuis voelen aanwezig.

Naar aanleiding van dit onderzoek tekenen verschillende mogelijkheden en noodzaak voor vervolg onderzoek af. Allereerst is het gewenst dat dit onderzoek, dat uiteindelijk alleen op jongens is gericht, ook onder meisjes wordt gedaan. Dit zou kunnen leiden tot andere resultaten en kan worden bewerkstelligd door te onderzoeken waar deze meisjes zich mee bezig houden en die organisaties benaderen. Daarnaast is dit onderzoek verspreid over heel Utrecht uitgevoerd. Ook al was het in dit geval niet haalbaar, zoals al eerder in de methoden is besproken, mocht er een goede ingang gevonden worden in één specifieke wijk, is het interessant om te onderzoeken hoe precies de identificatie met één specifieke wijk vorm krijgt

en hoe hierin het haven aspect van thuis voelen terugkomt. Hiermee kunnen dan ook uitspraken worden gedaan over de leefomgeving. Het thema leefomgeving, wat in dit onderzoek relatief kort is besproken, lijkt wel een belangrijke factor te zijn in het thuis gevoel van jongeren. Het is opvallend om te zien dat jongeren veel universele voorbeelden kunnen geven over uitsluiting, maar in het algemeen heel positief tegenover hun persoonlijke toekomst staan en dit op een heel individuele manier ervaren. Naar voren komt dat wat betreft verandering aan de samenleving jongeren vooral meer begrip voor elkaar en voor verschillende identiteiten willen kweken. Vervolg onderzoek zou kunnen uitwijzen hoe er meer plekken gecreëerd kunnen worden waar jongeren die zich identificeren met verschillende identiteiten elkaar op een informele manier kunnen ontmoeten.

Aansluiten bij onderzoek dat inzicht geeft in deze persoonlijke diversiteit en de dagelijkse realiteit van deze jongeren is belangrijk. Dit onderzoek hoopt door inzicht te geven in de dagelijkse realiteit van Turks- en Marokkaans- Nederlandse Utrechtse jongeren hier aan bij te dragen.

Literatuurlijst

- AT5 (2017). Allochtonen voelen zich steeds minder welkom. *nu.nl* 14 februari 2017
verkregen van <http://www.nu.nl/amsterdam/4466520/allochtonen-voelen-zich-steeds-minder-welkom.html> op 8-02-2017
- Boeije, H. (2014). *Analyseren in Kwalitatief Onderzoek: Denken en Doen*. Boom Lemma Uitgevers
- Brandpunt (2017). 'Op eigen kracht: samenleven in Utrecht'. Verkregen van https://www.npo.nl/brandpunt/21-02-2017/KN_1688472 op 23-2-2017
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. 4th Edition. Oxford University Press
- Brondolo, E., Libretti, M., Rivera, L. & Walsemann, K. (2012). Racism and Social Capital: The Implications for Social and Physical Well-Being. *Journal of Social Issues*. Vol 8 (2) pp 358-384
- Buitelaar, M. (2009). Patronen van religiositeit onder Marokkanen. In S.J. Vellenga (Red.), *Mist in de Polder: Zicht op Ontwikkelingen Omtrent de Islam in Nederland* (pp 47-66). Amsterdam: Amsterdam University Press
- CBS, PBL, Wageningen UR (2015). *Allochtonen, 2014* (indicator 2109, versie 05, 10 maart 2015). www.compendiumvoordeleefomgeving.nl. CBS, Den Haag; Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag/Bilthoven en Wageningen UR, Wageningen.
- CBS. (2017). *CBS Statline – Bevolking; leeftijd, herkomstgroeping, geslacht en regio*
Verkregen van <http://statline.cbs.nl/Statweb/selection/?DM=SLNL&PA=37713&VW>
op 25-06-2017
- CBS (2017). Begrippen – (Tweede Generatie) Allochtoon. Verkregen van <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen?tab=t#id=tweedegeneratieallochtoon>
op 23-03-2017
- Coleman, J.S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, Vol. 94 pp95-120
- Crul, M. & Heering, L. (2008). *The Position of the Turkish and Moroccan Second Generation in Amsterdam and Rotterdam: The TIES Study in the Netherlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press

- Douwes, D. (2009). Met of zonder Imam - Moslims vinden hun weg. In S.J. Vellenga (Red.), *Mist in de Polder: Zicht op Ontwikkelingen Omtrent de Islam in Nederland* (pp 87-104). Amsterdam: Amsterdam University Press
- Duyvendak, J. W. (2009). Thuisvoelen; een korte introductie op drie artikelen. In: J. Boersema, C. Brinkgreve, R. Van Daalen and J. W. Duyvendak, (eds.) *Emoties in de sociologie*, Sociologie 5 (2), pp. 257-260
- Duyvendak, J.W. & Geschiere, P. & Tonkens, E. (red.) (2016). *The Culturalization of Citizenship: Belonging & Polarization in a Globalizing World*. London: Springer Nature
- Ennaji, M. (red.) (2016). *New Horizons of Muslim Diaspora in North America and Europe*. New York: Palgrave Macmillan
- Ersanilli, E. (2009). 'Identificatie van Turkse migrantenjongeren in Nederland, Frankrijk en Duitsland'. *Migrantenstudies* (1) pp.42-58
- Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (2008). *Derde Rapport over Nederland*. Straatsburg, ECRI 12 februari
- Gowricharn, R. (2001). 'In- en uitsluiting in Nederland: een overzicht van empirische bevindingen'. Den Haag: WWR
- Jehoel-Gijsbers, G., Smits, W., Boelhouwer, J. & Bierings, H. (2008). Sociale Uitsluiting: Sociale Uitsluiting in Beeld Gebracht. In: Mol, M., Dirven, H.J. & van der Bie, R. (red.), *Dynamiek in de Sociale Statistiek* (pp 109-124). Voorburg: Centraal Bureau voor de Statistiek
- Koopmans, R. (2004). 'Migrant mobilisation and political opportunities: variation among German cities and a comparison with the United Kingdom and the Netherlands'. *Journal of Ethnic and Migration studies*. 30(3) pp. 449-470
- Klooster, E., Koçak, S., Day, M. & Jonkman, H. (2017). *Gedeelde Toekomst: Toekomstoriëntatie van Nederlandse (migranten)jongeren*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut
- Kouwenhoven, A. (2015). Leven als de Profeet in Utrecht Overvecht. *NRC.nl* 19 december 2015 verkregen van <https://www.nrc.nl/nieuws/2015/12/19/leven-als-de-profeet-in-utrecht-overvecht-1569798-a1170139> op 2-04-2017
- Lancee, B. (2012). *IMISCOE Research : Immigrant Performance in the Labour Market : Bonding and Bridging Social Capital*. Amsterdam, Amsterdam University Press
- Leurs, K. (2015). *Digital Passages: Migrant Youth 2.0: Diaspora, Gender and Youth Cultural Intersections*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- Mulder, V (2017). Met een groep MBO'ers ging ik in gesprek over de media. 'Mevrouw, hoe

- weet ik dat u niet liegt?'. *correspondent.nl* artikel 27 mei 2017 Verkregen van <https://decorrespondent.nl/6794/met-een-groep-mboers-ging-ik-in-gesprek-over-de-media-mevrouw-hoe-weet-ik-dat-u-niet-liegt/278608352-c78b2b41> op 27-05-2017
- NOS (2015). *Toestroom asielzoekers blijft onverminderd hoog*. Binnenland Politiek 23-11-2015 Verkregen van <http://nos.nl/artikel/2070973-toestroom-asielzoekers-blijft-onverminderd-hoog.html> op 2-3-2017
- NOS (2016). *In verkiezingsstrijd kan de polarisatie verder toenemen*. Binnenland 14-11-2016. Verkregen van <http://nos.nl/artikel/2143130-in-verkiezingstijd-kan-de-polarisatie-verder-toenemen.html> op 2-3-2017
- Shadid, W. (2009). Moslims in de Media: de Mythe van de registrerende Journalistiek. In S.J. Vellenga (Red.), *Mist in de Polder: Zicht op Ontwikkelingen Omtrent de Islam in Nederland* (pp 173-194)
- Sibley, D. (2001). *Geographies of Exclusion*. New York: Routledge. (Origineel werk gepubliceerd in 1995)
- Siegel, L.J. (2011). *Criminology: The Core 4th Edition*. Wadsworth: CENCAGE Learning
- Slooter, L. (2015). *The Making of the Banlieue: An Ethnography of Space, Identity and Violence*. (Proefschrift Universiteit Utrecht). Ridderkerk: Ridderprint BV
- Snel, E., 'T Hart, M. en Van Bochove, M. (2016). Reactive transnationalism: homeland involvement in the face of discrimination. *Global Networks: a journal of transnational affairs* Vol 16 (4) pp 511-530
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2017) 'Kwesties voor het kiezen: Analyses van enkele maatschappelijke thema's voor de Tweede Kamerverkiezingen 2017' (9) ISBN 978 90 377 0770 0
- Terpstra, J (2015). Driekwart van de jongeren met een migratieachtergrond gaat niet stemmen. *Trouw de Verdieping* 20-02-2017 verkregen van <https://www.trouw.nl/samenleving/driekwart-van-de-jongeren-met-een-migratieachtergrond-gaat-niet-stemmen~a9420540/> op 25-6-2017
- Van Stokkom, B. (2009) De Islam Afgekraakt - het zelfreinigend vermogen van de democratie In S.J. Vellenga (Red.), *Mist in de Polder: Zicht op Ontwikkelingen Omtrent de Islam in Nederland* pp149-172
- Vellenga, S. J. *Mist in De Polder : Zicht Op Ontwikkelingen Omtrent De Islam in Nederland*. Amsterdam University Press, 2009. Reeks religie en samenleving. EBSCOhost.
- (b) Vellenga, S. J. (2009). Islam in Nederland: Trends en Toekomst. In In S.J. Vellenga (Red.), *Mist in de Polder: Zicht op Ontwikkelingen Omtrent de Islam in Nederland* pp 13-30

Wijkwijzer (2016). 'Onderzoek, Gemeente Utrecht'. Verkregen van https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/2.concern-bestuur-uitvoering/Onderzoek_en_cijfers/2016-06-Wijkwijzer-2016.pdf op 26-03-2017

WistUdata (2017). 'Onderzoek, Gemeente Utrecht'. Verkregen van https://utrecht.buurtmonitor.nl/jive?report=ubdh_wijk_sw5&cat_open=Wijken%20bij%20de%20hand op 25-02-2017

Bijlage A:

Fase	Topiclist	Vragen
Introductie	Lokaal Niveau Eigen Identiteit Groeps identiteit Sociaal Kapitaal	Kan je iets over jezelf vertellen? Bijv. hoe heet je? hoe oud ben je? waar ben je geboren? Waar woon je nu? Waar ga je naar school? Gezinssituatie Woon je met je ouders? Zo niet, waar wonen je ouders? Waar zijn zij geboren? Welke taal spreken ze? Spreek je Nederlands met je ouders? Heb je broers of zussen? Waarom doe je mee aan dit interview?
Diepte-interview	Nationaal niveau - Labelling Eigen identiteit - groepsidentiteit	Als mensen vragen waar je vandaan komt? Wat antwoord je dan? Overvecht, Utrecht, Nederland, Turkije, Marokko, Europa? Voel je je dus meer.. Waar in uit zich dit?

		Is er iets wat in ... wel gedaan wordt en jij daarom doet en in ... niet? Geef je een ander antwoord in een andere context? Zo ja: waarom? Zo nee: waarom niet? Wie zijn je beste vrienden? Komen zij ook uit? Welk antwoord zouden zij geven op de vraag waar ze vandaan komen? Waar komt dit door? <i>Later toegevoegd:</i> <i>Heb jij het idee dat alle Nederlanders gelijke kansen hebben?</i>
	Eigen identiteit Sociaal Kapitaal	Wat vind je leuk om te doen? – Wat zijn je hobby's? Wat wilde je later worden toen je jong was? Waarom? Wil je dat nog steeds? Waarom wel/waarom niet? Is er iets specifiek dat dit veranderd heeft?
	Lokaal niveau Eigen identiteit Groepsidentiteit	<i>Later toegevoegd:</i> <i>Ben je religieus?</i> - <i>Hecht je daar een grote waarde aan?</i>
	Nationaal & Lokaal niveau	Heb je je wel eens

	Uitsluiting / Insluiting	buitengesloten gevoeld? In welke situatie? Op school? Door vrienden? In de wijk? Op werk? Door wie? Hoe voelde je je toen? Hoe ben je daar mee om gegaan? Heeft dat gevolgen gehad? - Ben je bijvoorbeeld anders tegen mensen gaan aankijken? Voel jij je altijd gehoord? - Op school? - In de wijk? - Door je ouders? - Bij je eventuele baan? - Op wat voor manier wel of niet? Hoe ga je daarmee om?
	Nationaal & lokaal niveau Eigen Identiteit Groepsidentiteit	Als mensen het hebben over allochtonen in Nederland, heb jij het idee dat jij behoort tot die categorie?

		- Zo ja: Wanneer realiseerde je je voor het eerst dat sommige mensen je als allochtoons zien? - Heb je het gevoel dat er daarom soms dingen anders zijn? - Heb je het gevoel dat je dezelfde kansen hebt als iedereen in Nederland? <i>Later toegevoegd: merk je hier iets van in het dagelijks leven</i> Nu.nl heeft gesteld dat 40% van de Turkse en Marokkaanse Nederlanders zich niet meer thuis voelt in Nederland Onder schrijf jij dat? /Ben je het daarmee eens? - Waarom wel? - Waarom niet? <i>Later toegevoegd: denk je dat sommige mensen zich hierdoor tussen identiteiten voelen instaan</i>

	Lokaal & nationaal niveau - Uitsluiting - Insluiting, - Stigmatisering Buurt - Identificatie sociale instituties	<i>Later weggelaten</i> <i>Overvecht is de afgelopen tijd wel eens negatief in het nieuws geweest?</i> - <i>Klopt dat beeld volgens jou?</i> - <i>Wat merk jij daarvan?</i> - <i>Trek je je dat aan?</i> - <i>Ben jij een (trotse) Overvechter?</i> Later toegevoegd: wat vind je van de wijk waarin je woont? Hoe is bijvoorbeeld de sociale cohesie
Afronding	Toekomstvisie Sociaal Kapitaal	Wat is je grootste droom? - Hoe ga je die bereiken? - Wat kan jou daarbij helpen? - Hoe belangrijk is school daarin? - Hoe belangrijk zijn je vrienden daar in? Wat zou je aan de samenleving willen veranderen?
		Wil je naar aanleiding van dit interview nog iets kwijt?

Bijlage B: Codeboom

Identiteit

- **Eigen identiteit**
 - *Geografisch (wijk, woonplaats)*
 - *Autochtoons/ Nederland*
 - Geen allochtoon
 - Maar half turks
 - Door naam
 - *Allochtoons*
 - Uiterlijk
 - Turks bloed
 - Ouders niet hier geboren
 - *Andere context*
 - Zelfde antwoord
 - Nederland
 - Provincie ouders turkije
 - Bij twee turkse ouders vaker turks
 - Door opvoeding
 - Hangt af van wie het vraagt
 - Utrecht, want hier geboren
 - Antwoorden in specifieke taal
 - Hoe persoonlijk band is
 - Als turken het vragen
 - makkelijk
 - *Religieus*
 - Moslim identiteit
 - Staat voorop
 - Vaak gelinkt aan allochtoon zijn
 - Nederlandse en moslim identiteit moeilijk verenigbaar
 - Zelf bekeerd
 - Grote waarde
 - Door internet
 - Ongerustheid omgeving
 - Door opvoeding
 - Beperkte waarde
 -
- Allochtoon is negatieve term
 - Geen identificatie algemene beschrijving allochtoon
- **Toegeschreven identiteit**
 - Door media
 - Gezien als allochtoon (turk)
 - Gezien als buitenlands
 - In politieke discussies
- **Groeps 'allochtoonse' identiteit**

- Wel nederlands paspoort, niet zo gezien
- Nederlandse identiteit verloren door hoeveelheid allochtonen
- In politiek niet belangrijk
 - Lage status
 - Verbonden met woonplek

Doel&Droom

- **Toekomstbeeld vroeger**
 - popzanger/profvoetballer
 - Rijk en bekend
 - Heftruckchauffeur
 - Niet passend sociale klasse
 - Heb je niks aan
 - Overheid
 - Defensie
 - Politie - te hoog risico / rare mensen, aangehouden om niks / te strak, volgens regels
 - Brandweer - te snel op leeftijd
- **Toekomstbeeld nu**
 - School belangrijk
 - Eigen bedrijf
 - iets commercieels
 - Geneeskunde, sociologie, lab
 - iets mee kunnen doen
 - Moeilijk voor te stellen
- **Grootste droom**
 - Begrip voor elkaar
 - Naar paradijs gaan
 - Een mooie toekomst (kinderen, diploma)
 - profvoetballer
 - Gelukkig zijn
 - Goed integreren
 - School belangrijk om te bereiken
 - MBO'r krijgt plek in de samenleving die die verdiend
 - Door er persoonlijk voor op te komen
 - Je moet kunnen denken aan de toekomst
 - Geen, hecht geen waarde aan
 - Leven van mensen om mij heen beter door mij

(wel/niet) gehoord voelen

- Landelijk niet gehoord
- Veranderd per onderwerp
- Gehoord door vrienden
- Gehoord door eigen openheid
- School als instituut luistert niet
- Nooit niet gehoord
- Niet gehoord in hiërarchische positie
 - bijv . restaurant

(wel/niet) buitengesloten worden

- MBO mag niet meedoen
- Nooit buitengesloten
- Soms voordeel allochtoons zijn

- Op basisschool/eerste klas buitengesloten

-

(wel/niet) thuis voelen

- **Niet**
 - In politiek
 - Als groep
 - Voorbeeld conflict turkse consulaat
 - Door politieke klimaat
 - Door samenleving waarin we nu leven
 - Door sociaal economische situatie
 - Vooral in Overvecht
 - Grote hoeveelheid psychisch zieken
 - Wil misschien terug
 - Door stigmatisering media
 - Alleen mensen die zich niet aan de regels houden
 - Groot deel allochtone inwoners
 - Maar blijft 'jouw' land
 - Willen niet weg
- **Wel**
 - in buurt
 - Persoonlijk niveau
 - Thuisvoelen te zwaar woord
 - Buitenlandse identiteit wel belangrijker dan nederlandse

-

(andere) Kansen

- Minder snel aangenomen
 - Eigen schuld
 - Preventief nederlandse naam gekregen
 - Te zien dat half nederlands, helpt bij solliciteren
- Sneller aangehouden
- Zelfde kansen
- In algemeen minder kansen
 - Racisme ervaring

(andere) behandeling

- Anders behandeld
 - Zelf nog niet meegemaakt
 - Reality check
 - Op straat
 - Voorbeeld bus
 - Kleding maakt uit
- Politiek
 - MBO wordt benadeeld/anders behandeld
 - Door stoppen leenstelsel
 - Mag aan bepaalde dingen niet meenemen
 - stigmatisering
 - Arbeidsmarkt
 - Allochtonenquotum
 - Anoniem solliciteren

- Naar VMBO door andere houding in klas
 - VMBO doet niet mee
 - Geen trots

Leefomgeving

- **Overvecht**
 - Slechte omstandigheden
 - Vicious cirkel
 - Veel problemen/criminaliteit
 - In jeugd meegedaan
 - Meer dan in zuilen
 - Bevalt goed
 - De 'wereld' van
 - Echt een gemeenschap
 - Multicultureel
 - Sociale cohesie door gemeenschappelijk doel
 - Verbeteringen sluiten niet aan bij behoeftes
 - Geen samenhang
 - Opsplitsing maatschappij
 - Grote werkloosheid
 - Armoede
 - Verlies hoop
- **Zuilen**
 - Negatief
 - problemen/criminaliteit

Veranderen aan samenleving

- Meer diversiteit / cultuurverschillen
- Meer begrip islam
 - Te bereiken door
 - Meer les over Islam
 - Betere representatie in media
 - Ook aan het woord over onderwerpen niet gelinkt aan islam
 - Ook als er geen probleem is
 - Media
 - Matched secular aan goed geïntegreerd
 - Moslims die zich misdragen uitgelicht
 - Staan juist ver van islam af
 - Handelen van moslims
 - Niet altijd reflectie islam
- Geen etiketten
 - Zijn allemaal mensen
- Niks, is prima zo
- Niemand buitengesloten
- Sociale cohesie verbeteren
- Iedereen samen kunnen zijn
 - Door vertrouwen op denk

Bijlage C: Transcripten

Te vinden op USB